

NYA ARGUS

2009

Hundraandra årgången

Nr 1

”BÖCKER från alla kunskapsområden”. Affisch för Leningrads statliga förlag LENGIZ.
Aleksandr Rodtjenko, 1925.

Kommentarer:

Mellanösternmetaforer

<i>Charlotte Sundström & Tom Östling</i>	Romanen lyste med sin närvaro
<i>Marit Lindqvist</i>	Uttalsövningar i sömnens språklaboratorium
<i>Nalle Valtiala</i>	Agatha Christie i gyckelbyxor
<i>Timo Hämmäläinen</i>	Finlandia i moll
<i>Susanna Fellman</i>	Finland, Sverige och den kinesiska ekonomins framtidssikter
<i>Tom Reuter</i>	Schildt och von Wright

REDAKTION:

Huvudredaktör Trygve Söderling

Redaktionssekreterare Barbro Enckell-Grimm

Niklas Bruun, Kristian Donner, Susanna Fellman, Nils Erik Forsgård, Barbro Holmberg, Martina Reuter, Tom Sandlund,

Folke Stenman, Charlotte Sundström, Ingmar Svedberg, Tom Söderman, Clas Zilliacus, Tom Östling

Manuskript till Trygve Söderling, Broholmsudden 3 C 21, 00530 Helsingfors, tfn 7592 592

Barbro Enckell-Grimm, Linnankoskigatan 24 A 1, 00250 Helsingfors, tfn 406 345 (fm, kväll) fax 406 934

Prenumerationer, honorar och arvoden: Barbro Enckell-Grimm, Linnankoskigatan 24 A1, 00250 Helsingfors

E-post: nya.argus@kolumbus.fi

[http:// www.kolumbus.fi/nya.argus](http://www.kolumbus.fi/nya.argus)

PRENUMERATIONS- och ANNONSKONTOR:

Postbox 52, 00251 Helsingfors. *Prenumerationspris:* 1/1 år 40 € 1/2 år 25 €, i Sverige 1/1 år 400,- Skr, 1/2 år 250,- Skr.

Annonser: 1/1 sida 100 € 1/2 sida 70 € 1/4 sida 50 €

Sampo 800014-102076; Sparbanken Aktia, checkräkning 405511-13963

BIC: PSPBFIHH SWIFT: FI10 8000 1400 1020 76.

I detta nummer medverkar:

<i>Trygve Söderling</i>	huvudredaktör för Nya Argus, Helsingfors
<i>Susanna Fellman</i>	docent i ekonomisk och social historia, Helsingfors
<i>Timo Hämäläinen</i>	litteraturkritiker, ledamot för bedömningskommittén för Nordiska rådets litteraturpris, Helsingfors
<i>Marit Lindqvist</i>	radioredaktör, Ingå
<i>Tom Reuter</i>	professor em., Helsingfors
<i>Charlotte Sundström</i>	journalist, kritiker, Helsingfors
<i>Nalle Valtiala</i>	modersmåslärare, författare, Grankulla
<i>Tom Östling</i>	redaktör, Karis

Modellen på det inklippta fotot är Lili Brik, känd bland annat som poeten Vladimir Majakovskijs musa. "Knigi", som hon ropar med kyrilliska bokstäver, betyder böcker. Se litteraturöversikter och en artikel om prisutdelningspolitik i Finland och Norden inne i tidskriften.

Kommentarer: Trygve Söderling

Mellanösternmetaforer

1. BILDEN I SPEGELN oroar. Den över 60-åriga krisen i Palestina, inklusive Israel, engagerar bredare än många andra konflikter eftersom den så tätt verkar spegla förhållandet mellan ”Väst” och ”de andra”. Parterna skriver historien på vitt skilda sätt men för bägge sidor har konflikten stark moralisk laddning.

Som liknande speglar eller miniatyrmodeller fungerade tidigare det delade Sydafrika och det delade Tyskland. De pjäserna har numera lagts ner, kulisserna skrotats – även om någon kanske säger att apartheid aldrig upphörde och att Berlinmuren aldrig revs. De flyttades till Mellanöstern.

2. INTERVJUAD AV *Hufvudstadsbladet* under början av 2000-talet och den andra intifadan drog den dåvarande israeliska ambassadören i Helsingfors en intressant parallell. Finland tog ju emot och integrerade de fördrivna karelarna, påpekade hon – varför lever då så många av palestinierna fortfarande i flyktingläger, trots att det redan har gått generationer sedan 1948?

Avsikten med jämförelsen kan ha varit att anklaga ”araberna” för en oförmåga att ”lösa sina problem”. Men parallellen mellan staten Sovjets och staten Israels ockupation av Karelen respektive Palestina var ändå alltför tankeväckande för att bli populär, t.ex. bland de högerkristna insändarskribenter som säger sig försvara Israel

(och egentligen bidrar till dess problem). Jag har åtminstone aldrig sett någon återkomma till den karelska parallellen.

3. LIKNELSER, symboler, metaforer är alltid politiska berättelser. De lägger sig över kartan, tolkar den konflikt de beskriver, kan påverka utgången. Det spelar till exempel en roll vem man anser att var ”David”, vem ”Goliat” under Israels senaste attack på Gaza. Framför allt spelar det en roll i vilka termer medelklassen i USA tänker konflikten, eftersom den amerikanska opinionen är den enda teoretiskt sett rörliga tegelstenen av någon betydelse i den globala mentala skyddsmur som omger Israel.

Resten av världen kan protestera – man noterar att Frankrikes president Sarkozy snabbt fördömde attacken som oproportionerlig – men det spelar egentligen ingen roll, så länge humanitära appeller och politiska initiativ studsar tillbaka mot USA:s veto i FN. För resten av världen blir det snabbt obehagligt att inse sin maktlöshet, därför tystnar protesterna också snabbt och leder inte till sanktioner eller bojkotter.

För Förenta Staterna har fördelen med en nära allierad, USA-sponsrad och -beväpnad ”västmakt” i Mellanöstern hittills gått före alla andra hänsyn – med Perry Andersons ord är Israel för USA framför allt *a proxy that can fight* (ett ombud som kan slåss). En av världens starkaste

krigsmakter, samtidigt en självständig amerikansk militärbas men utan amerikanska soldater i skottlinjen – ett så förmånligt kort spelar man inte bort.

Det är svårt att föreställa sig vad som kunde förändra amerikansk Realpolitik på den här punkten. Den något egendomliga tolkningen av metaforerna ”väst” och ”öst” kvarstår alltså och Israel fortsätter att som enda USA-delstat delta i Eurovisionstävlingen.

4. EN EVENTUELL FÖRÄNDRING i Mellanöstern måste logiskt sett utgå från väljarna i Förenta Staterna, men framstår just därför som så osannolik. Osannolika opinionsskiften har visserligen inträffat också i USA, till och med nyligen, men Barack Obama (vars farfar torterades av briter i Kenya) valdes inte till president på Palestina-kortet. Palestinafrågan kommer sist, om ens där, på den nya administrationens långa lista på nödvändiga policyförändringar för att om möjligt förbättra USA:s anseende efter Bush. Att stänga Guantánamo Bay är en småsak i jämförelse med att öppna de Israel-kontrollerade fångelserna Västbanken och Gaza, som också har jämförts med ghettot i Warszawa, Gulag-arkipelagen, koncentrationslägren, indianreservaten och *bantustans*. Har någon av de här metaforerna den minsta betydelse för en medelamerikan?

Just i en amerikansk kontext kan man förstås tycka att parallellen mellan palestiniernas och de nordamerikanska *Native Americans* – indianernas – öden skulle kännas aktuell. Kruket är att parallellen inte inger något hopp, att sympatin för indianerna är en sympati i efterhand och att alla koloniserare ser sig berättigade att ”skydda sig” mot ”infödingarnas terrorism” så länge den etniskt och kulturellt motiverade utrotningen och fördrivningen pågår. Ingen chans alltså till sympatier för Palestina i västerländska pojkböcker på länge.

Termer som ”ghetto” och ”koncentrationsläger” aktualiserar en annan parallell. Både palestinierna och judarna är ju semitiska folk (termen ”antisemitism” bör alltså användas om hets också mot bägge) som drabbats av förföljelse och utrotning. Men där judarnas *Shoah*, Förintelsen, självklart ingår i västvärldens medvetande, gör palestiniernas *al Nakba*, ”katastrofen”, det inte. Till exempel fick dåvarande utrikesministern Erkki Tuomioja ta emot hatiska reaktioner när

han för några år sedan jämförde palestiniernas umbäranden med judepogromerna. Också termer som Stor-Israel och *Lebensraum* (genom *Anschluss* av bosättningar) skulle vara smaklösa i sammanhanget om inte parallellerna var så uppenbara.

Den grundläggande fördrivningen 1947–1948 av 750 000 palestinier från sina städer, byar och marker, genom massakrer och hot, har fördrivits också ur historieskrivningen. Först på senare år har en ny generation av kritiska israeliska historiker, inklusive Ilan Pappé (*Den etniska rensningen av Palestina* (2006, sv. 2007)) inlett en dokumentering. Innebörden av den våldshandling som etablerade staten förnekas fortfarande av det officiella Israel, liksom den palestinska rätten till egendom och återflyttning. Fördrivningen 1948, kärnan i konflikten, är ett tabu och dolt trauma i Israel och därmed stora delar av ”väst”. Kan en hel stat lida av freudianskt förträngning?

5. EN ANNAN UPPSÄTTNING av oönskade men oundvikliga paralleller hämtas ur Sydafrikas historia – t.ex. det israeliska ”skyddsstängslet” kallas på den andra sidan ofta för ”apartheid-muren”. Styckningen av det palestinska Västbanken i små kontrollerbara zoner är slående lik den sydafrikanska *bantustan*-strategin, något som ofta har påpekats av bl.a. Jörn Donner, och så länge Israel var beroende av palestinsk arbetskraft från Gaza var parallellen ännu tydligare. ”Infödingarna” strömmade ännu under 1990-talet mellan Gaza och sina jobb i Israel. Den nya vågen av judisk invandring från Östeuropa förändrade det scenariot till palestiniernas nackdel och från och med 2001 har Israel istället, i samarbete med Egypten, låst dörren och kastat nyckeln: Gaza har avvecklats, från bantustan till friluftsfängelse.

Situationen är som i en belägrad stad, till exempel Leningrad 1941–44. Trots total kontroll över kust, gränser och luftrum anser sig Israel officiellt inte ockupera området, kanske för att det enligt den fjärde Genèvekonventionens tilläggsprotokoll (som Israel visserligen inte har undertecknat) skulle innebära ett moraliskt ansvar för den ockuperade befolkningen. Tvärtom har tillgången till mediciner, mat och bränsle strypts till bråkdelar av läget före belägringen.

Gaza har alltså blivit ett väldigt experiment i isolering och utsvältning av en tätt hopträngd be-

folkning på 1,5 miljoner, vilket omvärlden inte har uppmärksammat. Uppmärksamhet får bara försöken till fängelseuppror – Hamas' primitiva raketer – som i sin tur förser Israel med motiveringar att bestraffa området, med en militär och teknologisk övermakt som för tankarna till Hitlers och Mussolinis bombning av Guernica 1937.

När humanitära organisationer protesterar, svarar israeliska politiker och militärer med att anklaga Hamas – och i Libanon Hizbollah – för att använda civilbefolkningen som ”gisslan” och ”mänskliga sköldar”. Israel använder inte metaforen ”mänskliga sköldar” om sina över 200 illegala bosättningar på Västbanken, för att inte tala om själva staten Israel.

Ytterligare en metafor är den om ”återvändandet”. En judisk storhetstid (bl.a. ska kung Salomo ha haft 700 hustrur) kring år minus 1000 tas som motivering för en nykolonisering närmare 3000 år senare. Man tycker att araberna med större rätt kunde göra anspråk på Alhambra, eller Sverige på Finland, men så där fungerar det naturligtvis inte. En del ättlingar till de ester som flydde till Sverige under och efter andra världskriget har efter Sovjets fall fått tillbaka rätten till sina fäders jord, men för palestinier gäller återvändandets metafor inte.

6. KONFLIKTENS LÖSNING skulle kräva att man erkänner vissa realiteter. En är att redan FN:s delningsplan för Palestina 1947 (som inte följdes) var djupt orättvis mot den palestinska befolkningen. En annan att vi i dag inte har en stat och två ”ockuperade områden” (den officiella termen i FN). Israel ockuperar de facto hela Palestina – Gaza och Västbanken är bara interna behållare för en etniskt utrensad, oönskad problembefolkning. Den serie av händelser som har förvandlat Palestina till Israel borde dokumenteras av en internationell domstol, kanske med förbild i Russell-tribunalerna 1967 (i Stockholm och Roskilde) som granskade USA:s krigsförbrytelser i Vietnam. Vem axlar i så fall rollen av arvtagare till Bertrand Russell och Jean-Paul Sartre, tribunalens ordförande? Har Nelson Mandela, Naomi Klein eller Arundhati Roy tillräcklig auktoritet?

Uppgiften är otacksam och ger knappast poäng i Washington, men den kunde ge oppositionen mot dagens bokstavligen dödläge ett fokus, samla en dossier med större tyngd än de akuta protesterna (som givetvis också behövs). Bland de senare hade utropet ”Stoppa massakern i Gaza!” undertecknats av över tusen svenska kulturarbetare när det publicerades i *Dagens Nyheter* i början av januari. Bland namnen fanns t.ex. Tiina Rosenberg, Peter Birro, Cecilia Lindqvist, Suzanne Osten, Nina Lekander, Channa Bankier, Peter Mosskin, Åsa Linderborg, Ulrika Knutson, Thomas Tidholm, Virpi Pahkinen. I Finland är intresset för omvärlden mera obefintligt när vi inte berörs direkt. En nätadress, ”Ärende: Gaza”, med ursprung i franska *Ligue des droits de l'homme*, samlade här några hundra namn. Som initiativtagare stod Kristin Olsoni, Mika Böök, Thomas Wallgren och Laura Lodenius.

7. I EN LÅNGVARIG släktfejld eller ett inbördeskrig, till exempel *the troubles* i Irland (1969–2001) eller i Palestina (1948–), blir kedjan av anklagelser snabbt oöverskådlig. Varje våldshandling motiveras med närmast föregående våldshandling från den andra partens sida, tills konflikten av utomstående bara upplevs som en omöjlig härva. Dessutom kan till och med talet om ”parter” vara vilseledande, om den suggererar en bild av en paritet som inte finns – en högteknologisk pansarvagn är inte en ”part i en konflikt” när den kör över en rostig cykel.

När metaforerna lagt sig alltför tätt över verkligheten kan man behöva återvända till enkel *body count*. Dödsoffren under den första intifadan (1987–2000, 13 år), militära och civila, har av israeliska www.btselem.org uppskattats till 1549 palestinier och 421 israeler, eller 3,7 på en. Under den andra intifadan (2000–2008, 8 år) har 4.850 palestinier och 1.062 israeler dött, eller 4,6 på en. Under den israeliska attacken på Gaza kring årsskiftet dödades under 22 dagar 1.300 palestinier och 13 israeler, alltså 100 dödade palestinier på varje dödad israel.

Sejer? Som Isaac Deutscher skrev till Ben Gurion efter sexdagarskriget 1967: ”*Man kann sich totsiegen*”.

9.2.2009

Romanen lyste med sin närvaro

Barndom, ungdom, mandom. Bio, ryssar, mammor. Det finlandssvenska roman- och essäåret 2008 kännetecknas inte av formexperiment. Några undantag snarare bekräftar regeln: det rotfast lineära berättandet dominerar.

Åbo träder fram som en drömlig kuliss. Barn far illa. Folk mår dåligt också i Österbotten. Ryssarna är underliga, ankdammen lockar till skratt.

Allt är som förr, inget är sig likt.

Novellen lyste med sin frånvaro år 2008. Bland romanerna fanns många fullträffar.

Barndomen

Charlotte Sundström: Så härligt att hitta en ny författare, okänd men stark, med en bra berättelse. Det är som att öppna en oansenlig ask och hitta en vacker och värdefull pärla inuti. Nåja, pärla ger nog fel association när det gäller Paula Penttinen's *Tyst längtan* – här har vi snarare att göra med ett färgstarkt, sensuellt stycke tyg.

Årets stora överraskning, ja, man kunde nästan säga årets finlandssvenska roman är skriven av en 64-årig sverigefinländare och hittas mitt ibland pamfletterna på Sahlgrens förlag. Paula Penttinen presenteras av förlaget som grafisk designer, illustratör, konstnär och spelman. *Tyst längtan* är hennes debut.

Penttinen's förhållningssätt till kön fascinerar mig. I början svävar själen fritt. (Eller så tolkar jag det i alla fall: "Jag flög bland jättelika molekylnmoln för att uppleva stjärnornas födelse, supernovors och nebulosors våldsamma explosioner"). Det är fortsättningskrig i Finland och "själen" förälskar sig i en soldat, trasslar in sig bland hans skäggstrån varifrån den under älskogen halkar neråt "och det oundvikliga hände". Det blev ett välskapt flickebarn, skrev mor Helmi till sin Otto vid fronten. Men plötsligt, några sidor senare, är det inte alls någon Sini-flicka som sitter i sandlådan utan en Pete. "Du har blivit stora pojken nu" säger mammans sömmerskekunder

när de ser honom. När Pete har vuxit ur de ärvda pojkkäldrarna blir hon slutligen Riitta. Könet, livet, allt är instabilt här i världen. Slumpen avgör vem din själ råkar förälska sig i, om mamma är en strävsam sömmerska från Jyväskylä, om pappa är en snäll och religiös taxichaufför och om du själv blir flicka eller pojke. Men hur det än blir så är det livsavgörande.

Tom Östling: Romanen växer till en mäktig fresk över finskt liv efter kriget fram till den begynnande urbaniseringens 60-tal. Hos Penttinen finns en sprudlande berättarglädje. Språket är enkelt, sinnligt och konkret. Det finns en gestaltskapaande visuell kraft i hennes sätt att skriva. Den lilla flickan tycker om att ligga på rygg under bordet i syateljén och gå med fötterna uppsträckta under bordsskivan. Som lite äldre tvättar hon mormor i bastun i en skildring som går över flere sidor. Småningom vidgas flickans revir. Som inackorderad lärdomsskole-elev börjar en verklighet med hägrande konststudier gry.

CS: Vid 13-års ålder har flickan läst en enda bok...

TÖ: *Tyst längtan* blir undan för undan en släkt-saga med mörka stråk av svek, svartsjuka och

ond bråd död, kvinnor på gränsen till nervkollaps och män, som – om de inte bedövar sig med sprit – oljiga om händerna går upp i sitt värv.

CS: Mycket handlar om skam, men mest handlar det om kärlek – obesvarad, förfelad, säll men kortvarig. I scener som dryper av liv och kropp fångar Penttinen kärlekens innersta väsen, som scenen du nämnde när Riitta tvättar sin mormor Selma i bastun eller när en kalv, som hade turen att födas under natten kan stjäla till sig några timmar hos sin mor och dia den första mjölken, den som annars hade gått till Selmas kalvdans.

TÖ: Tanken går till 50-talets goda finska film-melodramer. Boken förtjänar en snar översättning till finska. Den är så genuint finsk att jag vid läsningen nu ofta tror mig läsa finska, fast språket är god svenska. För Sahlgrens förlag är Penttinen ett kap. Hon förtjänar minst lika mycket uppmärksamhet som Susanna Alakoski, men hur ska det ske då boken kommit ut i Finland?

Solveig Rabbs episodroman *Surrogat och predikanter* är även den en mogen författares verk. Också den handlar om en flickas uppväxt och stilla kamp i ett religiöst hem på landet. Storasystemen blir en förebild för frigörelsen. Kapitlet skildrar mörk- och stämningsfullt episoder ur vardagen. Det lugna berättandet är innerligt. Författaren kan fånga stunden i detaljer eller längre förlopp som etsar sig i läsarens minne. Det kan gälla t.ex. ritstiftens märken i rullgardinen som används för mörkläggnings under kriget, eller flickornas tysta samarbete för att i smyg för de vuxna smita i väg till lördagsdansen. Boken är chosofri och skickligt komponerad. Det är det första verket av Solveig Rabb som jag läst.

Bo Carpelan är fin och stämningsfull. Kanske alltför mycket av detta för min smak. Jag kommer på mig att ställvis fångas, ställvis långledas av *Barndom*. Det beror på humör. Om jag morgonpigga läser en eller två korta kapitlen på tåget träffar det rätt. Men sedan då jag ligger hemma och ska läsa boken på allvar... då blir det för vackert. Kritiken som förekommit mot boken, att gossen Davi är så grundsorgsen – att inget barn kan vara så melankoliskt hela tiden, kanske det ligger något i det. Min sko är

för liten, Carpelan passar inte i den. Mera snor, piss och pojkestreck! Mindre ljus, skymning och skuggor. Det är temperamentet det kommer an på. Carpelan målar med ljus, valörerna är fina, alltigenom. Livets skuggspel fångat. Oljemålning, etsning, akvarell. Visst är det innerligt väl ciselerat. En bön till barnet, Kronohagen och livet.

CS: Till barndomsskildringarna kunde man också räkna Bengt Ahlfors *På Bio* och till vissa delar Lars Huldéns *Känt och okänt folk och få*. Här går man inte in i barnets värld med hull och hår, utan barnet ses och skildras av den vuxne som minns tillbaka. I *På bio* handlar det också om ohämmad nostalgi, i det här fallet enbart en positiv sak. Oj, vad jag avundas en barndom där man har kunnat springa på biografer – många olika biografer! – redan som liten kläpp. Ahlfors bok är en hyllning till en konstform som på nåt förunderligt sätt var både mera konst och mera folkligt tidsfördriv förr än vad den är nu. Ahlfors varvar sina minnesbetraktelser om *Zorros märke* och andra stora filmupplevelser med hyllningsdikter till vackra damer han såg på vita duken och åtrådade. Filmer som just *Zorros märke* tas på allvar och Ahlfors visar klokskap bland annat när han drar sig för se om dessa storheter i barndomen med den vuxnes kunskapsmättade och upplevelsetrötta blick.

Minnet är sannerligen inget att lita på. Inte författare heller. Att läsa Lars Huldéns senaste ger mig en märklig känsla av att falla. Falla ut ur verkligheten. Jag som annars läser allt som fiktion, dvs. också när jag läser Hesaris och Husis nyheter om morgnarna funderar jag på berättande, struktur, bakomliggande ideologier – mig lyckas Huldén bringa ur fattningen. Ja, jag blir faktiskt aningen uppskakad av hur Huldén handskas med sanning, lögn och minne. Ta nu novellen/skrönan "Mitt första mord" som exempel. Med detaljskarp och kylslaget registrerande stil redogör Lars Huldén för sitt första mord på en ung, försvarslös flicka som han till råga på allt tänkte våldta först. Berättelsen är olidligt hemsk och så påstår denna timida professor dessutom att den är sann – att han är en mördare. I följande kapitel fortsätter så Huldén att lätt knappologiskt gå igenom sina olika skriv- och förtroendeuppdrag inom teater- och operavärlden. Ljuger han om dem (också)? Kusligt!

Män

TÖ: I *Kalkutta 75* berättar Petter Lindberg om en jugoslavisk pingisstjärna som cancersjuk ligger och minns sitt liv. Det forna Tito-landet stiger pikant fram i Ortsnamn och detaljer. Stilen är enkel och lätt naivistisk.

Läsaren får sig till livs t.ex. följande: ”En pingisboll väger ungefär tre gram och kan uppnå en hastighet på över tjugo meter i sekunden. Det hål som den river upp i luften har en diameter på 38 mm.” Men spelet blir också en symbol, speciellt när matcherna går sämre: ”I sällsynta fall, när vi minst förväntar oss det, slår det okontrollerbara till. Det vanställer vårt spel, blottar våra begränsningar och avslöjar vår egen dödlighet.”

Ambitionen att skriva om sport och existens är dristig. Experter har funnit brister i pingisdelen. Jag tycker det övriga livet efter en lovande början blir alltmer schematiskt.

Författaren skriver med också i pingis vanlig underskriv. Det innebär att mycket lämnas osagt. Tyvärr blir helheten alltför undanlidande för en hel roman.

Efter tre romaner på kort tid står det klart att Petter Lindberg kan konsten att skriva, även rymdäventyr. Något coolt och kameleontaktigt finns det hos honom. Han är långt från det skitförfäna och kryptiska, lite släkt med Erlend Loe. Var finner vi Lindberg härnäst?

TÖ: Peter Sandströms *Gigant* blev vid sidan av Penttinen bokårets stora överraskning för mig. Jag har tidigare läst novellsamlingar av honom. Det finns i dem en känsligt skildrad sårbarhet t.ex. i relationen mellan syster och bror. På grund av tidsspannet som infinner sig mellan den här översikten och böckernas release så har jag läst recensioner och hört kommentarer om *Gigant*. Alla har inte varit positiva. Han är så macho, har jag hört sägas. Så jag började läsa boken. Den blev en liten uppenbarelse. Det finns ingen som hos oss just nu beskriver barns utsatthet så frätande lyhört som Sandström. Staden Åbo öppnar sig som ett fält för spel och passioner. Där bor de äldre. I Österbotten finns barndomen och såren. Sandström för faktiskt tanken till Dostojevskij och Christer Kihlman i förmågan att skilda söndring och tärande emotioner. *Gigant* handlar om den storvuxne lille mannen, hans barndom och vänner. Det finns inget lättköpt hos författa-

ren. Atmosfären av ödesnatt vilar över skildringen. Nåden finns men den är alltid en armlängd ifrån. Undantaget det våldsamma slutet blev boken en stor läsoplevelse för mig. Jag fattade tycke för patetiken i utspelet.

TÖ: Så har vi den andra fina Åbo-skildraren, Stefan Nyman, vinnare av Söderströms deckartävling med boken *Anna är online*. Mera träffsäker kunde titeln inte vara, och boken är fängslande, nästan helt ut. Tänk bara på de gotiska stämningarnas Åbo – Kaskisbacken, Kuppis och Domkyrkan, kajorna på fönsterbrädet och runtomkring i stan. Pojke möter flicka, chattar på internet. Suspence-faktorn inbyggd. Nyman har säker stilkänsla. Det betyder att han förutom miljöerna kan skildra studerandes fritid och samvaro på ett trovärdigt sätt. På en fest talas det t.ex. om skillnaden mellan klassisk musik och rockmusik, intressant i förbifarten. Drömmar beskrivs och tolkas. Huvudpersonens kylskåp har ”terror” med Strindberg-citat. Stilfullt fortskrider storyn. De trådlösa manickerna som omger vardagen bär på en öppning mot det irrationella. Bredbandets text och bilder gör gatstenarna svettiga att gå på. Vissa svenska uttryck som ”kom igen” stör mig (men kanske unga pratar så i Åbo?). Mest störs jag i alla fall av slutet. Detta är ett evighetsämne: hur sluta en bra bok hyggligt. Jag tror inte att Hitchcock skulle ha ändrat sitt manus till *Fåg-larna* på basen av Peter Nymans roman – vilket bakpärmen påstår. Gåtan förblir olöst. *Anna är online* snuvar mig på konfekten. Deckare ska inte ha öppna slut. Men det här är visst en fantasy-deckare. Min första bekantskap med genren. Synd på en annars bra bok.

CS: Jag skulle kalla boken en gammaldags spökhistoria. I Sverige är thrillern en genre som har blomstrat så de senaste åren att man ibland undrar om där längre kommer ut nåt annat än deckare och kriminalromaner. Här hemma har det däremot varit ganska glest mellan mord- och ond bråd död-historier skrivna på svenska. Man förstår alltså förlaget Söderströms vilja att med sin thrillertävling råda bot på bristen.

Den nordiska trenden har ju varit att skriva i en starkt realistisk tradition där polis- eller det grävande journalistikarbetet sätts i fokus. Samhällskritiken har varit om än inte alltid skarp så åtminstone starkt närvarande, kanske ibland

mest som alibi för de skildrade råheterna.

En som redan lite grann ruckade på realismen var Stieg Larsson med sin övermänskliga huvudperson Lisbeth Salander i den s.k. *Millenniumtrilogin*. John Ajvide Lindqvist överskred med sin *Låt den rätte komma in* gränsen och vi klev in i det övernaturligas värld. Stefan Nyman är helt inne på den här nya linjen. Skickligt förvaltar han allehanda rekvisita från folketro och populärkulturellt allmängods (Nymans huvudämne är inte överraskande folkloristik), såsom tvillingmotivet, speglar, drömtydning, svarta fåglar som betar sig allt mer hotfullt...

Jag håller med dig Tom att Nymans trumf är den effektfulla skildringen av Åbo. Som utexaminerad från Åbo Akademi ser jag tillbaka på staden med nostalgisk värme, men boken påminner mig om andra saker: om krånglande kärlek och om den ensamhet och den existentiella ångest som de tidiga studieåren kan innebära, särskilt för den inflyttade, rotlösa. Det är de här känslorna och upplevelserna som Nyman så oerhört skickligt stöper om i det kusligas form.

Och, vill jag ännu tillägga, boken är alltså genuint skrämmande: efter en kvälls sträckläsning drömde jag hemska, blodiga mardrömmar hela natten och jag vågade inte stiga upp för att gå på vessan under natten, för jag var så rädd för vad som kunde möta mig i spegeln.

TÖ: Rainer Alander är också online i *Blue Lady*, utan modern teknik inblandad. "Där låg min far och knullade för fullt med moster Astrid. Båda två var nakna. Astrids rödmålade fingernaglar satt som rovfågelsklor i fars bleka skinkor." Så kan det låta. Alander är en arbetarförfattare av annat slag än Åsbacka och Sandström. Tom Paxals förra roman rörde sig på samma latitud, men på ett mjukare sätt. Alander är förment hård. Bakpärmen nämner Charles Bukowski. Mitt i prick! Jag läste en översättares omdöme om Bukowski. Han är på många sätt lätt att översätta, använder bara 300 ord. Det är svårare att översätta Proust för han använder betydligt fler ord. Men både Proust och Bukowski placerar orden rätt. Bägge är bra författare. Alanders senare prosa har jag inte läst, men hörspel har jag hört. Också han är en driven författare, lyhörd för språkets nyanser och med sinne för situationer. Mot slutet av *Blue Lady* knyts säcken ihop på ett fint sätt. Sjömannen och hans kvinnor skildras kärleksfullt, och Stockholm

som de bor i träder fram i mild strålgång. Alander skildrar sina typer med en sträv ömhet. Mottot av Hugo Claus är skäl att lystra till: "Jag är som de flesta andra, jag har en hemskt eländig önskan att bli älskad. Därför skriver jag-"

Fler brott

CS: Poeten Torsten Pettersson belönades även han i Söderströms thrillertävling 2008. Med *Ge mig dina ögon* skriver Pettersson in sig i den mera konventionella (eller kanske klassiska skulle klinga bättre) realistiska raditionen, med en erfaren kommissarie i huvudrollen. Hjälten heter Harald Lindmark och platsen är den fiktiva finlandssvenska "huvudstaden" Forshälla, någonstans i Euraåminnetrakten. Notera att det inte är fråga om en kuststad! Här blir en kvinna brutalt mördad av en person som verkar ha seriemördarens kännetecken. Kvinnan är avklädd, på magen har mördaren ristat in bokstaven A och offrets ögon är utskurna.

Ge mig dina ögon är ett gediget hantverk, men jag tycker inte att romanen erbjöd något särdeles nyskapande. Lindmark är en fårad hjältepolis med privata sorger, i bakgrunden ser vi den duktiga – unga – kvinnliga polisen med ambitioner. Brotten är äckligt brutala, och så vidare. Ibland tycks mig romanen rentav som en pastisch, men utan att författaren löper linan ut. Styrkan ligger i fokuseringen på offrens livsberättelser; en röd tråd som löper genom berättelsen är viljan att ge de mördade ett ansikte, ett liv och därmed väcka etiska grubblerier hos läsaren om människolivets värde. Men vad gäller grundkonstruktionen kan jag bara konstatera att det här har nog P. D. James plus en massa svenska författare skrivit förr.

Struggling love är Staffan Bruuns nionde Burt Kobbatt-deckare. Bokens McGuffin är ett basband från 60-talet som möjligtvis innehåller en aldrig tidigare spelad Beatleslåt. Bandet för Kobbatt rakt i famnen på kristna fundamentalister från den amerikanska södern och på en snygg danska.

Bruun brukar bjuda på väl uppbyggda och riktigt spännande intriger. Inte sällan roas man kungligt tack vare hjältens unika personlighetskombination: stockkonservativ flegma doserad med en god portion rådhighet, när det verkligen behövs. Det är ställvis bra också nu, man vill

begärligt ha reda på basf-bandets hemlighet. Men flytet bryts emellanåt av en mässande, farbroderligt snusförnuftig ton – det här sker i synnerhet när danskan (alltså läsaren) ska upplysas om och undervisas i Beatlesmusikens storhet. Också förhållandet med danskan är tradigt skildrat; damen ifråga har nånsorts tics som gör att hon alltid spiller på sig vid matbordet. Skitkul. Not. Det är förvånande med dylikt ordspill, i vanliga fall brukar ju saker som upprepas gång på gång i en bok betyda något viktigt, antingen för tema eller intrig. I det här fallet icke. Jag minns med saknad den frejdiga 20-åriga aktivisten som Burre-gubben hade ihop det med för några böcker sedan.

Svenskfinland

TÖ: Lena Linderborgs *Sprit sex och kulturfon-*
den är en bok som kunde uppdateras. Vilka här-
liga satirer kunde inte skrivas om det som hänt
på sistone. Det roliga med Linderborgs bok är
att den är så sprallig. De kringresande damerna
utgör ett komiskt par, fotografen rik och repo-
tern mera allmoge. Traktor Alban-stämningar
ute i bygderna och lokala gemytgrytor skildras
med erfarenhetens kranka lustighet. Boken är en
inmutning av det slag som *Fritt fram* i radion en
gång var. Dags för uppföljningen *Sprit, sex, snus*
och Magma.

CS: Absolut. Frejdigt iväg till Jakobstad bara för
ett möte med snusanarkisten Patrick Wingen.
Sex, sprit och kulturfonfen är något så ovanligt
som en pamflett förklädd till en de finlandssven-
ska tanternas egen *On the road*. Det är härligt
knäppt, särskilt början. Man följer gärna med
Bodils och Maj-Britts resa, som såklart börjar i
Ekenäs, via bland annat den lyckliga staden Ny-
karleby (men enligt en ny undersökning är visst
Larsmo lyckligast, eftersom folk där skaffar en
massa barn, aldrig reser nånstans och aldrig skil-
jer sig eller hur det nu var) tills man äntligen når
klimax, ”Svenskfinlands rövhål”, skräckhålan
Löök någonstans mellan Borgå och Liljendal.

Huvudpersonen Bodil har fått trettio tusen euro
av Kulturfonden för att undersöka och skriva om
Svenskfinland, detta mytologiska men också
högst konkreta och autentiska kustområde. Vit-
sen hinner kanske börja gå på tomgång innan vi
kommer till slut, alla trådar knyts inte ihop all-
deles tillfredsställande. Jag skulle t. ex. ha velat

läsa mera om hur det gick sen, efter rapporte-
ringen om den hemliga organisationen Tvångs-
svenskans ovänner – utsattes Bodil för hämnd-
aktioner efter att ha avslöjat Svenskfinlands al-
Qaida? Tyvärr förblir det i titeln utlovade sexet
på infantil sms-nivå – eller finlandssvenskt sex
kanske inte är roligare än såhär?

Ofta är det dock avslappnat på ett somrigt
rödvinsslappjande sätt. Att läsa den här boken
ger lite samma stämning som att vara ständigt
småullig på sommarstugan där bag-in-boxarna
aldrig tar slut. Det är skönt, roligt och emellanåt
flyger tanken ganska långt.

CS: Finlandssvensk teater behandlas i antologin
Replik. Om finlandssvensk teater i samtiden,
sammanställd av Rita Paqvalén och Tiia Stran-
dén.

Det är framförallt två saker som slår mig när
jag läser *Replik*, som alltså är ett försök att för-
ankra och skapa debatten om den finlandssven-
ska teatern i samtiden. Det ena är att *No Return*,
Viirus kritikerrosade publikflopp, återkommer i
så många av texterna att man kunde frestas att
tala om ett ledmotiv. Det andra är dramaturgen
Anna Simbergs uttalande i ett samtal kring om
vad genusdebatten inom finlandssvensk teater
ledde till. På tal om Svenska teaterns storslam
Grottmannen säger Simberg att den är ”skriven
i den här Järn-Hans-traditionen [*Järn-Hans* är
en roman av Robert Bly], som ska förstärka
mäns manlighet. Den är ett politiskt manifest,
mer eller mindre. Det är så synd om männen
vars manlighet har blivit påhoppad av feminis-
terna, ungefär så”. På detta svarar skådespela-
ren Kim Gustafsson: ”Herregud, det är ju sant
– jag hade inte tänkt att den var så hemsk” varpå
författaren Malin Kivelä lägger till: ”Den är far-
lig alltså!”

Likheterna mellan dessa två föreställningar är
att varken *No Returns* ensemble eller *Grottmann-*
nens enda skådespelare Sixten Lundberg verkar
vilja sluta spela respektive pjäs. ”Den här ska
vi spela i 30 år”, vill jag minnas att Tobias Zil-
liacus uttalade sig i DN – och visst har man
klämt några festivaler och gästspel sedan *No*
Return (på svenska) försvann från Viirus egent-
liga repertoar efter en spelsäsong. Skillnaden är
att *Grottmannen* fortfarande lever och mår på
Svenska teaterns repertoar.

Jag nämner det här för att de här två uppsättningar verkar vara ett slags symboler för vad den här boken talar om, nämligen var smärt-punkterna finns i den finlandssvenska teatern. (Den stora) publiken vill inte ha det som en samstämmig kör av teaterarbetare och -kritiker utnämner till 2000-talets främsta teaterhändelse på svenska i Finland, utan söker sig till en lätt-smält underhållningskväll i en grottmans sällskap. Det här är ju inget nytt och de enskilda texterna i antologin ger heller inget klart recept på hur man ska förändra sakernas tillstånd. Men läser man antologin i sin helhet märker man att redaktörerna skickligt har byggt en dramaturgi där basfakta så småningom byggs på med fördjupande texter.

Själv uppfattar jag Maria Lundströms text om en etisk teater som höjdpunkten. ”Sök konsten i dig själv, inte dig själv i konsten” uppmanar hon med ett Stanislavskij-citat.

Vad är det då mer än trettio tusen människor har sökt och kanske funnit i Grottmannen? Eller hellre, vad är det i dem själva de önskar bekräfta genom att se den? Det som gör mig illa till mods är den naggande känslan av att Grottmannen-publiken trots allt inte enbart har sökt underhållning, utan någon form av konst, alltså en mening. Frågan blir då om det kan vara fråga om etisk konst, eller om uppsättningen tvärtom, med Kim Gustafssons och Malin Kiveläs ord, är såväl hemsk som farlig?

Kroppen

CS: Årets skandal 2008 var väl att Robert Åsbackas *Orgelbyggaren* inte nominerades för Finlandiapriset. Det här är det mest helgjutna litterära konstverket jag har läst på länge, exaktheten i formen och strukturen knyts samman med en tematik, rikt skildrad ur många synvinklar och med flera berättelseträdar. Kroppens gradvisa förfall hänger samman med en andlig uppbygg-nadsprocess, konkretiserad i orgelbygget.

Att det här handlar om döden är självklart. Det viktigaste är ändå de olika idéerna om hur man kan tackla döden och sorgen. Åsbacka skriver så vackert om hur konsten, litteraturen och musiken kan hjälpa människan att i viss mån komma till rätta med död och sorg. För läsaren är romanen *Orgelbyggaren* i sig smärtlindrande; och då avser jag den knappt skönjbara humorn – betydligt mera dold, men också mycket varmare än

hos Samuel Beckett. Humor är i vilket fall som helst visdom. Jag ska inte avslöja för mycket men konstaterar att den snart 80-årige Thomasons väg mot döden i sin faktiskt smått komiska tappning kunde vara en nåd att stilla be om.

TÖ: Peter Sandström brinner, Åsbacka destillerar. Eller: båda brinner, men på olika sätt. Efter att ha läst flere panegyriska recensioner tycker jag mig förstå, men har svårt att låta mig bäras av berättelsen om den beckett-aktiga figuren som rör sig i liten och minns i stor radie. Bäst tycker jag om Estonia-temat, det långa avskedet till hustrun. Så finns där en härlig typ som står på gatan med sin rollator och orerar. Sämre tycker jag om barocktemat Bach-Buxtehude, och orgelbygget i den trånga våningshuslägenheten. Symboliken känns påklistrad. Jämfört med Carpelans prosa är Åsbacka rejäl och lite kantig. Spånorna yr när han hyvlar, långa tag. Ibland naivism, på knivseggen. Här finns en fatigman-rik-i-anden-realism, där epifanin består i att koka kaffe eller te och ta kopparna ur disk-skåpet, ställa fram en stol åt gästen att sitta på. Höra vad han eller hon har att säga. Och även själv säga något. Riktningen är inåt, bortom orden. Väl så!

CS: En annan bok om kroppens gradvisa förfall är Janna Thorströms lilla roman *Vinterbad*. Läsaren får på ett mycket konkret och intimt sätt stifta bekantskap med en kropp som behöver hjälp och stöd, en kropp som sviker när den behövs. Det finns en hel del fina situationer och det mesta är befriat från själv- eller medömkan. En säkrare språkbehandling hade gett det poetiska lyft som hade behövts för att riktigt få texten att skimra.

TÖ: Vid läsning av Ulrika Nielsens *En bok av kött och ord* blir jag först förbryllad, sedan arg. Vad är detta för ett postmodernt navelskådande experiment? I sjök av ”uppspeedat” resonerande försöker författaren väcka frågor om identitet och kön. Av en story märks högst ringar på vattnet. Naturligtvis är identiteten sviktande och könet bitchigt bådadera, språket en blandning av forskar- och porrjargong. På väg i den tunna boken blir jag snabbt en främling. Det provokativa lämnar bara en kall eftersmak då känsla saknas. Jag tvingas inse faktum: utestängd. Kanske de förstående läsarna infinner sig.

CS: Hon infinner sig här. Jag blir inte alls arg utan jätteglad när jag läser Nielsens bok om hur kött och ord flätas samman i hennes författarvärv.

Jag tilltalas av det som verkar repellera dig...filosofin, sexualiteten, intertexterna (hon nämner bl. a. Héléne Cixous, Sarah Kane, Sonja Åkeson i en litteraturförteckning). Det är ärligheten, ”porren” jag tycker om. Men jag kanske ändå inte skulle kalla det porr, det ger konstiga associationer till den ena partens ständiga överlägsenhet, den andras underkastelse.

Jag ser också öppningstextens skildring av lustan som en språngbräda till de kommande kapitlen, som bland annat skildrar skrivandets lustprinciper och den helkönade varelse – den ”hän” som författaren blir i skrivandet:

”När jag skriver är jag kuk och föderska: Det finns ingen brist; jag behöver ingen”, skriver Nielsen. Här beskrivs helt enkelt fenomenet flow – sant, bra och exakt. En bok av kött och ord är inte bara en bok om skrivande, än mindre endast en bok om Ulrika Nielsens skrivande; den är en samling prosadikter om arbetets lust och vanda. Jag kommer att tänka på Freuds definition på det meningsfulla livet: att älska och arbeta.

Även här finns kroppen och åldrandet med, nu i symbiotiskt förhållande med arbetet: ”Ju mer hon skrev, desto fulare blev hon. Ju mer hon ville, läste. Hon förändrades. Det var våldsamt. Det nådde anletsdragen ett efter ett och förändrade proportionerna mellan dem, gjorde ögonen större, blicken mer sorgsen. Djupa veck mellan ögonbrynen. Mitt ansikte är förstört, titta inte på mig. Det var den boken”.

Familjen

TÖ: I *Skilsmässoboken*, redigerad av Solveig Arle och Nora Hämäläinen ser folk tillbaka på livsskedet, som börjar vara legio i dag. Både män och kvinnor skriver. Stilnivån varierar från en Marianne Backléns omedelbart gripande text, med brevutdrag ur krisens mitt, till Nora Hämäläinens distanserade. Den som multikulturell betraktade Backlén gillar inte benämningen multikulturell. Hon stakar ut den svåra vägen via Trinidad till ett Helsingfors med tre tonårsbarn och ont om pengar. Hämäläinen väljer sin namne Nora i Ibsens pjäs som referensram för skilsmässan. Pjäsen Nora stack i väg utan barn.

Hämäläinen sticker med barnet, utan skandal. Tiden har alltså gått framåt. ”Vi ville inte vara som de där paren av lönnfeta 35-åringar i matchande marimekkotröjor som klappade varandras magar på förlossningsförberedelsen.” Slutsatsen: bra med barn, sämre med äktenskap i ung ålder; utan mognad, utan insikt om sin livsbestämmelse.

CS: Jag faller för samma texter som du – och därtill gillar jag Janco Karlssons ”Manhålet”. Jag bara väntar på att denne utmärkta kolumnist och antologiskribent ska ta sig an något större skönlitterärt. Han är rent strindbergsk i sin frenesi och självironi:

”Ibland om kvällarna kollade jag in den förvandling som Elvis genomgick efter sin skilsmässa. Ännu kring 1970-talet var han minsann en välskuren nallebjörn med en utstrålning utan like. Men redan några år senare stod han med igensvullna ögonlock och elefantröv och muttrade obegripligheter i mikrofonen, nervöst trummande på den med de uppsvullna ringprydda fingrarna. Hela mannen hade förvandlats till en enorm anläggning där olika kemiska preparat förbrändes utan avbrott”.

I skildringen av sitt öde som frånskild far varvar Karlsson storslagna jämförelser som denna med verkligt berörande stycken som handlar om vardagen med barnen.

Det finns flera bra texter; Sofia Torvalds vågar ta upp den tabubelagda ensamheten, hur otrevligt man kan tycka att ens eget sällskap på riktigt är. Annika Hällsten sätter tingen i perspektiv när hon skriver om den ofrånkomliga skilsmässan som döden innebär: som barn förlorade hon föräldrar och syster i en brand, som vuxen en för tidigt född dotter.

Som helhet ger nog *Skilsmässoboken* ändå ett försiktigt intryck. Merete Mazzarella som lämnar ut sig totalt i boken om barnbarn (se nedan) skriver intressant och analytiskt om skilsmässan – men på svalt avstånd. Och kärleksteori i all ära, men Göran Torrkullas text är nästan en parodi på filosofiskt fikonspråk. Med detta vill jag förstås inte säga att det måste vara personligt upplevt, än mindre privat för att det ska vara givande för läsaren. Men Pia Ingström hade verkligen rätt när hon i sin recension (Hbl den 23.1.2008) efterlyste mera ”kött och tårar” – vilket man finner i följande verk:

En av årets höjddare handlar om att vara farmor. Merete Mazzarella har aldrig varit så självutlämnande som i *När vi spelade Afrikas stjärna. En bok om barnbarn*. Boken har också väckt stor uppmärksamhet; hon alltså inte bara påstår sig bryta ett tabu, utan gör det faktiskt också. Sällan läses en bok av så många genast och sällan väcker en bok så mycken kaffebordsdiskussion. Många förfasade sig över den utlämnande stilen; hur Mazzarella ärligt redogör för hur illa hon tycker om sin svärdotter (nej, författaren använder sig inte av så starka ord, men det märks nog tydligt att hon inte gillar sin svärdotter alls). Det fanns också de som uppfattade att hon inte älskade sina två barnbarn lika mycket, dvs. att hon tyckte mera om den filosofiska pojken än om flickan som mera liknade sin mor. Den läsarten kan jag däremot inte alls gå med på. Vad jag uppfattade – och uppskattade – var ett starkt försök till ärlighet i kombination med en sträng visdom som inte tillåter en viss typ av politiskt korrekt hyllande och gullande med tingens ordning.

Visst vore det underbart om kärleken alltid var tålig och mild, aldrig avundades, uppförde sig illa, sökte sitt, brusade upp. Till den mänskliga fåfängan hör dock att man inte alltid, varje sekund, klarar av att älska – ens sitt eget barnbarn – förbehållslöst. Årets klokaste.

När man läser Merete Mazzarellas *När vi spelade Afrikas stjärna* så förstår man att det lönar sig att vara ärlig med sina känslor, annars kan det gå riktigt illa.

Det visar i sin tur Ann-Helen Attianeses roman *Post till vintergatan*. Boken inleds med en tragisk olycka, familjefadern dör i en bilrock och lämnar efter sig fru, en sexårig dotter och en son, ännu baby. Här börjar en familjs våldsamma spiralrörelse neråt skildrad av dottern och mamman. Läsaren sugts med, och det är inte lätt men man vill inte heller lägga boken ifrån sig förrän man har kommit till punkt.

Det här är också en tidsskildring och en beskrivning av en specifik plats och social situation. Det är 1960- och -70-tal i ett småborgerligt Vasa.

Som läsare blir man rosenrasande över det oförstånd som möter såväl mor som barn, vare sig det handlar om dagistanten som ska tvinga barnen att tala om sina pappor och skriva farsdagskort eller ”förstående” släktingar som mest är ute efter att tillrättavisa och döma.

Attianese berättar historien så att dottern kommer till tals i vartannat kapitel, och i vartannat kapitel är det mammans tur. Det psykologiska, för att inte tala om det moraliska övertaget innehåller ändå av dottern. Mamman, som ju borde vara situationen mera vuxen, saknar analysredskap och självinsikt. Hela hennes väsen rasar mot sorgen och när hon kommit ur det akuta förlamande tillståndet blir hennes livsinnehåll att skjuta allt det trista ifrån sig. Det gör hon med hjälp av karlar och konsumtion. Livförsäkringen – som verkar rejält tilltagen – slösas på kläder, möbler och goda fredagsmiddagar för den uppvaktande Jyrki.

Post till vintergatan blir således också en utmärkt skildring av arbetarklassens/den lägre medelklassens vilja att klättra, se bra ut i omgivningens ögon. Men ännu viktigare: den skildrar dessa klassers totala skyddslöshet. Ingen träder till för att hjälpa familjen, det viktiga är att hålla fasaden i skick. En kort stund får mamman njuta av Vasasocietetens välvilja men lyckan är kortvarig. Lägenheten på Strandvägen är i själva verket är en hyresbostad – familjen tvingas flytta – och också den arrenderade sommarstugan tas ifrån dem. Snart är mamman tillbaka i den rännsten som hon gjort allt för att kravla sig upp ur och här kommer spriten in i bilden.

Jag vet att det handlar om det svåra (men inte omöjliga, väl?) att göra något åt sina förutsättningar, sin härkomst och den tidsanda man lever mitt i. Men. Jag hatar den här kvinnan och det hon utsätter sina barn för. Det är ett hemskt svartvitt förhållningssätt till en romanfigur, men jag påstår nog att min upplevelse bottnar i texten. Jag frågar mig om det, just tack vare textens starka parti för dottern, i själva verket vore bra att sätta stämpeln ungdomsroman på *Post till Vintergatan*. Med detta menar jag naturligtvis ingenting förklenande, utan snarare att det är synd att den finlandssvenska litteraturen i sin litenhet inte riktigt tycker sig ha råd med den genren.

TÖ: Om Michaela Sundströms *De vackra kusinerna* kan jag bara säga att den inom sina pärmar förenar bygde- och kultursvenskhet i en märklig mix. Här finns en mytisk nyländsk cowboy. Så finns det juristtyper. Extra upplägg! Tyvärr spretar delarna åt olika håll, romanen som helhet är en rad svärförenliga snapshots. Den annars sym-

patiska du-formen blir manerisk. Inmutningen av ett nytt (?) hörn, advokatbyrån, i finlands-svensk prosa hörs enbart som klapper från högra klackar. Språket har ofta poetisk flykt.

Svårt har jag också i Marc Levengoods sällskap. Kåserisamlingen *Hjärtat har inga rynkor* tar avstamp i jobbet bl.a. som underhållningschef på Sveriges TV. Läsaren får följa med på turnéer, middagar och på resor runt världen. Marc funderar på sina grannar och diskuterar med mor och far. De tre-fyra sidor långa texterna, illustrerade av Ilon Wikland, är ofta absurda, men ack så tama, ibland riktigt pjoskiga. Vitsarna är ofta traskalliga. Av exporthumoristerna gillar jag mera André Wickström. Han spelar en roll. Levengood är sig själv, öppna armar och ett förföriskt smil.

CS: Som läsaren kanske vid det här laget har förstått så varar den fula och oförblommerade ärligheten längst – om man frågar mig. Det är säkert en av orsakerna till att också jag har ganska svårt med Mark Levengoods i och för sig goda och kloka iakttagelser och mänskliga tilltal. Boken finns också som ljudbok i uppläsning av författaren själv och det är nog så att jag hellre skulle få mina öron smekta av Levengoods muminröst än läsa boken själv. Som auditiv upplevelse tror jag att jag skulle ha överseende med Levengoods humor, ja, kanske jag till och med skulle skratta också åt det jag nu tycker är behagsjukt eller helt enkelt bara fånigt.

Världen

TÖ: Leif Salméns essäbok *Ner från Akropolis* kom ut bara ett år efter den förra *Palatset vid Bosporen*. *Ner från Akropolis* betyder inledningsvis farväl till den antikvurmande Olavi Paavolainens upphöjda idealism och den egna doktrinära ungdomen. Salmén rör sig nu främst bland moderna europeiska gubbar från Montaigne framåt till Musil, han tecknar porträtt av många halvglömda briter och fransmän, för att mot slutet av boken närma sig tidsandan via religion, det egna författarjaget och en nyläst klassiker, Spenglers *Das Untergang des Abendlandes* (Västerlandets undergång). Den slukas – hast du mir gesehen! – begejstrat på tyska!

Det fina med Salmén är hans glupska herculesaktiga belästa brottnings. I jämförelse känns mycken annan essäistik småpetig och visions-

lös. Negativt är det ibland dryga tilltalet och den ställvis grumliga stilen.

Bäst minns jag den första och de sista av bokens essäer. Det börjar således med idealismens blindskär. Om Paavolainen är rätt måltavla kan diskuteras, men tematiken historia-minne-författarskap är fullödigt greppad. Författarporträtten i bokens mitt känns ofta mindre intressanta. Först med Musil börjar det riktigt bränna; Salmén lyckas göra den veritabla tråkmånsen intressant! Med hjälp av bl.a. Mikael Enckell pejar Salmén i en essä sin egen trolöshet på ett givande sätt. Njutbar är också den avslutande dagboksaktiga texten från Tunisien.

Förut skrev Salmén dagböcker för publicering – tankar om sitt liv i Finland och världen. Jag måste erkänna att jag saknar den formens mix av högt och lågt. I *Ner från Akropolis* är det mera en örn som gör lovar i historien, eller en uv som flyger i bokskogen. Kursen är i alla fall hela tiden riktad mot det aktuella. Salmén är en tidskritiker av mått.

TÖ: Sist på plan råkar Anna-Lena Laurén hamna, med artikel-essäerna *De är inte kloka de där ryssarna!* Hon behandlar vardagen: vänskap, finesser i umgänget, bröllop, vodka, den trassliga byråkratin (som man måste tråckla sig igenom)... med ett ord: nationalkaraktären, och ett ord till: folksjälen – utan mystik! Men hon skriver också initierat om historia och politik. Till historien kan den hiskeliga slakten på nationens unga män i namn av det stora fosterländska andra världskriget räknas. Putin med fingerkänsla för folkopinionen men innanmäte av diktator hör till politiken. Laurén älskar inte allt hon ser och hör i Ryssland, likt den famöse finske pamflettisten Johan Bäckman, men hon är trots sin unga ålder så erfaren att stereotypierna flagnar. Hon skriver från en mittemellan-position. Boken slutförs då Medvedjev blir president. Hur den handplockade klarat sig vet vi nu bättre, ryktet sprider sig om ett stundande byte tillbaka till det gamla. Om Politkovskaja inget nytt. Mördaren finns inom etablissemangen, tror Laurén, men inte så att Putin står bakom mordet. Snarast kom det som tråkig nyhet, därtill på hans födelsedag!

Charlotte Sundström & Tom Östling

Uttalsövningar i sömnens språklaboratorium

Om jag skulle ombes sammanfatta det gångna lyrikåret i Svenskfinland med några enstaka ord skulle jag säga *själens skörhet* och *kroppens bräcklighet* – det är teman som går igen i många av lyriksamlingarna som gavs ut år 2008.

En av årets första diktsamlingar var skriven av nykomlingen Mathilda Södergran som tilldelades första pris i Arvid Mörne-tävlingen år 2006. Debutsamlingen *Hon drar ådrorna ur* (Schildts) är en samling där det kroppsliga står i centrum: kroppen blir ett agerande och också ett utmanande subjekt, samtidigt som kroppen blir ett objekt, en tummelplats för grova lekar med masochistiska och destruktiva drag. I dikterna är munnen såväl en form av spräckt mödomshinna som ett slags ställföreträdande livmoder – en håla där spindeln lägger sina ägg och maneterna simmar omkring. Munnen ger och tar liv: munnen och strupen är en tvåfilig transitbana där man å ena sidan sväljer och slukar, å andra sidan stöter upp och kräks. Kroppen får utstå en tillsynes oöverkomlig smärta: ritstift som bankas in i ryggen, bakben som gjuts i cement, höftben som krossas och bortskurna bröst – det är en våldsamhet som inte väjer för det förvridna och groteska. Den sargade kroppen vrider sig i konvulsioner och eruptioner, utsöndrar vätskor av alla de slag. Den uppfläkta och styckade kroppen visas upp på lit de parade – köttsidan vänds utåt och ådrorna dras ut, flätas samman. Kroppen är dels en avgränsning mot omvärlden, dels en gränslös källa till njutning. Det grymma och groteska bildspråket hårbärgerar nämligen också en stark och påtaglig sensualitet och här finns ett uppriktigt försök att med hjälp av våldsamhetens estetik beskriva en explosiv sexuell njutning:

*Det kokande vattnet i min mage slår ut i bröstet,
sprutar ut pornografiska meditationer.
Ståltråden i mig ur mig från mig genom
benpipornas porklädda täcke
mot den älskandes kåta.*

Matilda Södergran skriver med en imponerande auktoritet och hennes debutdikter visar hur kroppen är en källa såväl till förakt och förlust som till lek och lust. I en dikt heter det: ”Vi kan inte längre låtsas brinna och se elden. Antingen är vi elden och ser med dess ögon eller så brinner vi.”

* * *

Det kroppsliga är också ett centralt tema i Monica Ålgars författarskap, ett tema som hon också utforskar i den täta och mångskiftande samlingen *Tillräckligt mörkt för en picknick* (Schildts, 2008) som består av korta prosatexter med inbördes sammanhang som binds ihop av ett jag som rör sig i ett smärtans och förlustens landskap där moln fyllda av hat och hot drar fram över markerna.

Där Matilda Södergran beskriver ett förhållande mellan ett jag och ett du i starkt köttsliga och kroppsliga ordalag skildrar Monica Ålgars också förhållandet mellan ett jag i förhållande till ett eller flera du:n, men här är tonen inte lika aggressiv, inte lika utagerande expressiv.

Ålgars tilltal är mer subtilt och introvert. Här finns en återhållsamhet som kan sägas bottna i en smärtsam sorg som genomsyrar texterna: ”(...) allt är mitt och allt har getts mig för att jag ska tvingas uthärda att förlora det” heter det på ett ställe och denna förlust guppar som ett flöte genom texten, ibland är förlusten uppe på ytan och fullt synliggjord, ibland dyker den ner under

ytan för att loda djupare vatten. Och det är här – i spänningen mellan det uppenbara och det fördolda som Ålgars texter rör sig, smärtan blir dels ett bottenlöst svart hål, dels en snuttefilt som jaget kan kura ihop sig omkring. Förtvivlan och förtröstan är två sidor av samma mynt. Liksom styrka och svaghet:

Sedan började jag misstänka att allt jag gjorde var ämnat att lura dig, att allt jag sade bara var för att vilseleda, hur jag smekte pandan över nosen och rullade runt i sanden med koalans och höll sälbebisarna i famnen, att det enda jag ville var att ha dig ansikte mot vägg, ryggen oskyddad, och sedan sakta närma mig, fotsula för fotsula, indiantoffla, du skulle höra ett lätt hasande men inte kunna lokalisera det, och på en fots avstånd skulle jag lägga mina händer i dina, knäcka fingrarna, ett efter ett.

* * *

”vad gör man med en dröm / som blivit sann // med det sköraste / med det starkaste”

frågar sig Sanna Tahvanainen i den skimrande lyriksamlingen *Muskedunder* (Schildts förlag). Och på något sätt kommer jag att tänka på Björn Afzelius skorrande-hjärtskärande röst i Anne Linnets sång ”Tusen bitar”: ”Allting kan gå itu, men ett hjärta kan gå i tusen bitar; säger du att du är min vän så är du kanske det ...”.

Jag kommer också att tänka på Robert Åsbackas roman *Orgelbyggaren* där en mening etsade sig i mitt minne: ”Människan är ett bräckligt kärl.”

I Tahvanainens lyriksamling är hjärtat fullt av drömmar och förhoppningar – hjärtat som å ena sidan är kroppens starkaste muskel, men å andra sidan kroppens sköraste organ. Hjärtat kan sättas i brand av en blick och det kan krossas av ett ord.

Viljan är stark, men kroppen är svag – det är en sentens som kunde passa in på den italienske fotbollsspelaren Francesco Totti som spelar en central roll i samlingen där kroppens begränsningar och långsamma förfall kontrasteras mot marmorstatyernas söndervittring i Rom.

På samma sätt kan glaset i Kristallpalatset bära eller brista – den gloriösa byggnaden som inrymde allt vad den moderna tiden kunde tänka sig av skatter. Kristallpalatset var trädgårdsmästaren Joseph Paxtons dröm (”hans tankar var av glas / hans hjärna ett drivhus”), en dröm som krossades av kraften i en kvinnas olyckliga hjärta:

*det var en kvinnas hjärta
som slog sönder Kristallpalatset*

*man säger att hjärtat är en muskel som
dundrar
men det är fel*

*det är ett vidunder
som slår någonstans
där under*

ett muskedunder

* * *

Iögonenfallande många av fjolårets lyriker har deltagit i Arvid Mörne- eller Solveig von Schoultz-prissammanhang, så också Mary Kuusisto som tilldelades andra pris i Solveig von Schoultz-tävlingen år 2006. I höstas gav Kuusisto ut sin debutsamling *I fönstret under ytan går man närmare elden* (Söderströms förlag) där man kan skönja vissa centrala teman såsom en strävan efter öppenhet, en vilja till vaksamhet och ett hopp om någon form av livsbejakande i skuggan av det mörka, det kaotiska, döden och förgängelsen. Det säkra och det osäkra vandrar sida vid sida, liksom dag och natt, ljus och mörker, frånvaro och närvaro. Och det är i glipan mellan dessa mot- eller med-poler diktjaget hittar sitt andhål, sin frizon, ser sina möjligheter.

De jordnära dikterna tar ofta fasta på någon central detalj – ett par trasiga eller förkolnade skor, syrener som slår ut i snön, en spyfluga i fönstret – detaljer som framhäver kontraster mellan det inre och det yttre, mellan olika känslotillstånd eller mellan dröm och verklighet.

Det mest markanta draget i dikterna är nämligen just förhållandet mellan det glatt och otyglat karnevalistiska och det obarmhärtigt förbrännande – eldslågor som både kan vara förtärande och renande är en central symbol i flera dikter.

Mary Kuusistos skriver stramt och avskalat med ett utpräglat sinne för nyanser och kontraster, här finns en inre glöd och en drajv som ger enstaka dikter en lyster och ett lyft – men samlingen som helhet ter sig trots allt förhållandevis tunn och rätt så ojämn.

* * *

Heidi von Wright vann första pris i Arvid Mörne-tävlingen år 2002 och året därpå debuterade

hon med diktsamlingen *skör och spräcklig*. I höstas gav Heidi von Wright ut sin tredje lyriksamling, *dörren öppnar rummet* (Schildts förlag) som öppnar med följande rader: ”människor. människor. världen runt. / än har vi inte träffats.” och den därpå följande dikten blir ett slags inbjudan:

grå himmel över rutor

*tänk dig för.
för vill du verkligen.
verkligen stiga på tänk.*

*om det är en fråga.
svarar du eller
låter du bli.*

Läsaren fattar själv beslutet om hon vill stiga över tröskeln och gå in i diktens rum.

När läsaren väl beslutat sig för att svara och stiger in möts hon av en diktning som är sparsmakad och avskalad – det förefaller som om Heidi von Wright gått ytterligare ett steg vidare i knapphetens estetik: redan i den förra samlingen *härifrån och ner* var språket minimalistiskt och stundvis kunde jag också irritera mig på de många ordvitsarna och upprepningarna av ord med små variationer som genomsyrade samlingen – ibland blev ordjonglerandet något av ett självändamål.

I den nu aktuella samlingen *dörren öppnar rummet* känns diktrummet inte lika trångt – visserligen finns här också språkliga finurligheter och en lätt vibrerande humor men också ett stegrat allvar, ett lugnare tempo: det känns som om författarjaget nymornat iakttar och registrerar sin omgivning och likt ett barn benämner föremål i sin omgivning, ramar in och katalogiserar – de enskilda och adjektivavskalade orden får en alldeles egen tyngd, det känns som om man tvingas se orden på nytt, renade och avsköljda som stenar vilar de på papprets vita yta/strand:

allt det där

*sitter här igen.
dörren är en dörr.
fönstret är ett fönster.
bordet stolen.*

*mattan golvet.
skåpen är två skåp.
växterna är tre.
sitter här igen.*

sitter här.

Heidi von Wrights lyriska tillvaro kan onekligen kännas smått klaustrofobisk i sin knapphändighet och som läsare kan ramarna emellanåt kännas alltför snäva – men alla gånger är det inte heller någon större vits att rådbråka sin hjärna med uttömmande tolkningar eller analyser av vem vad hur och när – utan istället får man bara låta dikten verka som en känsla eller en stämning.

* * *

Eva-Stina Byggmästar debuterade som poet för drygt två decennier sedan och i fjol gav Byggmästar ut sin sin tolfte samling, den Augustprismominerade samlingen *Men hur små poeter finns det egentligen* (Söderströms förlag) – en samling som på många sätt kan ses som en uppföljare eller följeslagare till samlingen från två år tillbaka, *Älvdrottningen*, där älvdrottningens bibliotek var sprängfyllt av herbarier och där den grönklädda poeten vandrade omkring i en skog av poesi. Den nu aktuella samlingen bjuder på den grönklädda poetens återkomst och det är minsann ett lustfyllt och ett förunderligt återseende som för oss till en ”elsa beskowsk” tomteboskog där poeterna skriver vildmarkspoesi med blåbärsbläck, bygger bibliotek av drivved och läshungriga ekorrar samlar böcker omkring sig. Dikternas vallpigor vallar diktfår och diktfån och dricker ord ur masurkåsor, dricker själva diktens sav och gör om allt i bokstavs-o-ordning. Där *Älvdrottningen* bjöd på livsberusning och en hyllning till kärleken, livet och varats olivgrönsfärgade lätthet, är samlingen *Men hur små poeter finns det egentligen* mer av en glädjeyr och hjärtinnerlig hyllning till boken, till skrivandet och till poesin, till litterATUREN som tröst och glädje, trofast vän och livslång följeslagare. Den grönklädda poeten är en ordodlare och en ordsamlare, en ordstickare och en ordsnickare – en ordets trädgårdsmästare, timmerman och amma i samma person. En som vårdar och vördar blomsteralfabetet i diktens blåbärsland. *Men hur små poeter finns det egentligen* är en berö-

rande och berusande diktsamling som vill visa på skapandets villkor och kärna, som med slag-rutan i hand letar sig fram till ordskatten – ordskratten inte att förglömma.

* * *

”Jag skriver i dagarnas bok. / I saknadens bok, i frånhetens bok. / I kärlekens bok. / Över handflatan strömmar ljuset. / Där jag skriver har jag / allt jag behöver.” lyder en dikt i Inga-Britt Wiks (1930-2008) postuma diktsamling *Skriver i dagarnas bok* (Schildts förlag).

Så här i ett efteråtsperspektiv kan man se samlingen som ett bokslut över en skrivande människas tveeggade kamp med orden – orden som tryter och flyr undan när man behöver dem som mest och orden som överfaller och intar en när man minst anar det.

Inga-Britt Wiks lyrik andas förtröstan och förväntan – på livet, på kärleken – samtidigt som texterna bär på mörka skuggor av saknad och sorg, besvikelser och brustenheter. Det är i brytningspunkten mellan dessa poler som dikten bränner till och glöder.

I likhet med Inga-Britt Wik skriver Stina Kackur (1948-2007) om orden i sin femte diktsamling *Samtal som inte upphört* (Scriptum förlag), även den utkommen postumt. Kackur skriver avskalad och odramatiskt om förvandlingar och förändringar i tid och rum:

*Natten rör vid orden som mörknar och mister sin bärande ton
dagens ljusa röst så nära skrattet sänker tonen
och lägger ett
viskande täcke över oss, viskar oss in i sömnen
det främmande
landet det obekanta som färdas i nattens blinda
fläck, det obekanta
som färdas igenom*

* * *

I samlingen *Och havet lyste* (Söderströms förlag) skriver Kurt Högnäs dikter som andas förberedelse och förtröstan i en tid av förvandling och förgängelse. Den röda färgen som gång på gång dyker upp i dikterna skriker ut ett trotsigt och bultande utropstecken över de vita sidorna: en röd halsduk eller en rödvästad domherre i snön, en röd kappa på tågstationen, det röda lädret i en gammal kleinbuss, blod.

Högnäs lyrik kunde sägas karakteriseras av minimalistiska rörelser och förskjutningar av tempo, av tid och av rytm.

Rumsligheten är också av central betydelse liksom de förvandlingar diktjaget genomgår:

*Inte
kropparna,
när de avlägsnat sig
som röster,
men det utdragna
bruset, liknande ett vatten
genom husets vaknande
kropp,
ett gammalt väsende
i sten
med återfödd
puls.*

* * *

Dikterna i Tomas Mikael Bäckes *Infjärdsbild* (Schildts förlag) utgör ett slags äreminne över en far som var passionerat intresserad av taraxakologi, dvs. maskrosforskning, samtidigt som dikterna blir en icke helt oproblematiserad återfärd till förlorade barndomsplatser och minnets återvändsgränder.

*I slyskogen på giftiga
Infjärdes västra strand
det enda som återstår av huset:
betongstensfot
och gårdsbrunnen, torrlagd men
halvfylld med bråte.
Krypterad information.
Besök aldrig mera stället!*

Med språklig finess och finurlighet registrerar författarjaget nyanser och detaljer i näromgivningen.

Sin vana trogen förser Bäck också sina läsare med ett antal mer eller mindre kryptiska ordgator eller lustiga språkinfall och ordlekar – en del av dessa förtjusar medan andra bara förbryllar: ”Stigen utmärkt: utvärkt.” eller ”Mer vana, nirvana!” eller ”Har som harsyra.”

* * *

När Claes Andersson i augusti månad meddelade att han drar sig ur rikspolitiken för gott hade jag nyss fått hans senaste diktsamling i min hand

– en diktsamling som bär den korta och lockande titeln *LUST* (Söderströms förlag).

L U S T – som i *Livet Utan Ständig Tidspress*, tänker jag när vänsterns veteranpolitiker beslutar sig för att låta hälsan gå före jobbet, att låta hjärtat ta sig ton och bestämma över takt och tid. För det Claes Andersson skriver är en hyllning till livet, till lusten, i skuggan av förgängligheten, döden.

Och det är inte sentimentalt eller överslätande – författaren är trogen sina paradoxer och han är en mästare på att slå an en lakonisk och självironisk ton när han skildrar också smärtsamma upplevelser av rädsla och hudlöshet.

I alla dessa känslor och upplevelser av försvarslöshet och utsatthet kan man trots allt skönja någon form av tillit, ett slags förtröstan som kanske just stavas LUST – och ordet LUST kan man sedan förse med mångahanda olika förleder, som kärlekslust eller helt enkelt livslust.

När jag tidigare noterade att LUST kunde läsas som en förkortning av *Livet Utan Ständig Tidspress* kan man kanske också säga att ett annat centralt tema i Anderssons lyriksamling är L U S T som i *Livet Utanför Samhällets Tillsyn* – få finlandssvenska författare är nämligen så bra som Andersson på att nagelfara samhällets skeva strukturer och att peka på den ojämlikhet och det utanförskap som vi, sten för sten, bygger murar av – såväl inom vårt eget samhälle som i ett bredare och globalare perspektiv.

Genom att skildra hur individen kapitulerar inför känslor av maktlöshet och tillkortakommanden visar Andersson hur vi som kollektiv får bära skammen och skulden över såväl människorättsliga som ekonomiska och ekologiska katastrofer.

* * *

I boken *Det förgrenade ljuset* (2006) med drygt 20 texter om Bo Carpelans diktning, skriver Mårten Westö om skapandets vånda och den överskattade kreativitetens svårgripbara flyktighet. I sin artikel hänvisar Westö till ett samtal han fört med Carpelan i slutet av 1990-talet angående dennes författarskap i allmänhet och den generella skrivprocessen i synnerhet. Under samtalets gång underströk Carpelan vikten av nyfikenheten och noggrannheten i sitt skrivarar-

bete och enligt Westö var det i denna stund som han kom underfund med att skrivandet i mångt och mycket handlar om just vaksamhet och sinnesnärvaro.

I den nu aktuella diktsamlingen *Nedslag i hjärtats diktatur* (Söderströms förlag) är det följaktligen enstaka detaljer och starka sinnesintryck som utgör det nav kring vilket dikten rör sig: det kan vara en skrumpen navelsträng sänt i ett kuvert på posten, två rostiga fotbollsmål ute på slätten eller en röd barnstol som skruvas loss från cykeln som lyfter fram frågor om barndomens oåterkallelighet och tidens ohejdbara framfart i och med våra liv:

Höstträdgård

*Skatan spatserar stolt och fräckt
vid den gistna trappan
som ägde den hela gårdstunet
Nakna famlar träden efter luft och fåglar
och minnet av ett språk som gått
förlorat, törstiga blad
Jag älskar oktober, oktobers köld
som får allting att lysa dubbelt så klart
ju längre borta vi befinner oss
från det som en gång skänkte värme:
dina armar, långa och smala
sänker sig nu över mig
drar mig in i ett sammanhang
medan skatan hånskrattande ser på mig
och de i radion talar om att
en särskild skatt skall påläggas män
därför att de är män
Jag skruvade loss den röda barnstolen
från cykeln igår. Det var som att amputera
en del av sin personlighet
en slutgiltig eftergift åt tidens krassa logik
Det växer små flickor i mig, som en skog
växer jag, som träd växer
De ser mig, deras lövverk rasslar i mig
mina ofödda döttrar
Det går drömmar igenom oss
passerar som silverfiskar som elektricitet
somliga känner av dem
andra märker dem inte
förrän de skatlikt hoppat in i dikten
ögonblicket när det svindlar
som om livet stod still
mitt i en rörelse*

Det finns en handfull centrala ord som återkommer i Mårten Westös dikter: träd, fåglar, ljuset, skuggan, mörkret, drömmar, minnet, barndomen ... ord som i synnerhet den äldre diktarkollegan Bo Carpelan så gott som tagit patent på. När någon annan författare i hans efterföljd tar in dessa ord i sin vokabulär måste denna vara medveten om de starka konnotationer och det eko som orden härbärgerar, åtminstone i den moderna finlandssvenska lyriktraditionen.

Det gäller att se orden på nytt, ge dem andra innebörder, vidga perspektivet – och det lyckas Mårten Westö i det stora hela rätt bra med: hans lyrikspråk är mer konkret och vardagligt i jämförelse med Carpelans poetiska uttryck.

Westös texter genomsyras av en medelålders mans funderingar om livet vid olika vägskäl där minnen från den egna barndomen och ungdomen korsklippas med snapshots från vuxenlivet så som det blev, så som det är.

Rent tematiskt rör sig Westö i hög grad i minnenas korridorer – vi rör oss mellan olika generationer, olika tidsplan, olika perspektiv och olika geografiska hållpunkter. Tonen glider från en pol till en annan och kan variera från det rent elegiska och smått sentimentala till ett krasst konstaterande och något konsternerat uttryck och här är det just dessa motsättningar, krockar, som gör läsningen fruktbar.

* * *

I höst gav Ralf Andtbacka hela två diktsamlingar, nämligen *Wunderkammer* (Söderströms förlag) och *Österbottnisk gotik* (Pequod Press) – två samlingar som roar och oroar.

Alldeles i slutet av diktsamlingen *Wunderkammer* finns en svartvit teckning som föreställer en man som skjutsas in i något som ser ut som en röntgenapparat eller en kremeringsugn, men som enligt bildtexten är en ATHANOR – det vill säga en ugn som användes inom alkemin. För att alkemisterna skulle kunna genomföra sina omfattande och tidskrävande experiment behövde man en ugn som höll jämn värme under en lång tid och när man matade athanoren med kol så brann den länge och väl. Ugnen kallades också för Filosofiska ugnen.

På bilden som ingår i boken förefaller det som om mannens hjärna utsätts för alkemistiska experiment: ut ur skorstenen flyger diverse föremål

och figurer: hästar, hus, häxor, byxor, barn och diverse oidentifierbara och obskyra föremål.

Wunderkammer är ett kabinett fyllt av kuriosa ting – under tider av upptäckariver och vetenskaplig expansion samlade forskningsresenärer på sig allt av intresse från sällsynta växter till skelettdelar och inlagda foster. Dagens samlare letar på containerflak, flanerar runt på lopptorg och surfar runt på nätauktioner för att komplettera sina samlingar.

När Ralf Andtbacka gläntar på dörren till sin *Wunderkammer* gör han det utgående från en tes han har om att det ”att samla är att ting för ting närma sig det man inte är” – en tes som kan uppfattas som något förbryllande, vanligtvis anser man ju att tingen en samlare omger sig med säger någonting väsentligt om just samlaren som person.

I diktsamlingen ger sig Andtbacka uttryckligen ut för att utforska samlandet som fenomen och i samma veva analyserar han tinget som språk och språket som ting och det vi som läsare kastats in i är ett sinnligt och svindelframkallande språkbad utan like.

Språket liksom tingen kommunicerar till och med oss – via tingen kan vi avläsa vår omvärld, vi skapar oss en värld utifrån de ting, de intryck och de erfarenheter vi samlar på oss.

De ihopsamlade tingen kan också skingras – de kan bytas ut och ersättas av andra ting: så är det också med språket i Ralf Andtbackas texter – här kan ord eller stavelser bytas ut enligt Ctrl + F och Ctrl + H-metoden, här kan bokstäver kastas om hullerombuller med slutresultatet att läsaren finner sig förbryllad över saboterad och förvriden meningsuppbyggnad och förtjust över att det på olika plan faktiskt går att återknyta kontakten till språket, ge meningarna någon form av betydelser – trots grus i språkmaskineriet, trots distorsionen i kommunikationen.

Det är som att ratta sig fram mellan olika elektromagnetiska våglängder och ständigt förflytta sig mellan olika parallella och korsklippa tider och språk: än talar Andtbacka med någotslags purmodialekt, än med inslag av latin och tuggummipop, än laborerar han med ord utanför vardagens kaffepausvokabulär, än skriver han med stenar i mun: ”FVIVET MEV FTENAV I MUMMEN”.

En av de mest fascinerande aspekterna i diktsamlingen är just hur Andtbacka förhåller sig till begrepp som ordning och kaos: samlandet liksom språket bygger på systematik och avgränsningar, men Andtbackas kuriosakabinett svämmar över alla bräddar och när man som läsare ligger där med huvudet inkört i *athanoren* låter man villigt poetens alkemiska vätskor ha sin verkan och det är ren och skär njutning att känna hur alla dessa oväntade och associationsinspirerande kombinationer, juxtapositioner, väller in och ut genom skorstenen på en.

Trots att *Wunderkammer* och *Österbottnisk gotik* är olika till både form och struktur finns det många beröringspunkter mellan de två verken och framför allt är det den roande – och inte minst den oroande – humorn som väller fram över sidorna.

Jag inser att jag omedvetet går i dialog med texten och plötsligt blir oerhört medveten om ordens plats och betydelser, om meningarnas förhållanden till varandra, om hur allt löst prat, alla sakliga tidningstexter, alla förordningar och nyktra myndighetsmeddelanden och flyktiga tillrop kan plockas sönder och kopplas ihop till nya dokumentära iakttagelser av vardagen, nya fältstudier av hur omvärlden på ett globalt plan tränger in i och påverkar det dagliga livet ”under den tillrättalagda ytan i en ickenamngiven kuststad”.

I efterordet skriver Ralf Andtbacka att den 70 sidor långa dikten skrivit sig själv under några sommarveckor och att han framför allt låtit sig inspireras av den serbisk-amerikanske poeten Charles Simic lyrik liksom en handfull svensk-österbottniska författarkolleger, såsom Catharina Gripenberg, Sven-Erik Klinkmann, Ulrika Nielsen, Johan Ludvig Runeberg och Zacharias Topelius.

Lånen och stölderna, anspelningarna och intertexterna kan man lägga märke till som tillskruvade citat eller urkramade liknelser i de enradningar som radas efter varandra i denna långdikt med aforistiska dikotomier, lakoniska påståenden som ifrågasätts i nästa andetag och ordspråksliknande så kallade vedertagna sanningar som tufsas till av ett antal motpåståenden.

Här finns otaliga underbara two-liners, såsom: ”Sjung om den vrede som brann med säkringen. / Det blir en helkväll med paraplydrinkar” eller: ”Morgonstund har vivlar i mund. / Efter uttalsövningar i sömnens språklaboratorium.”

Kvickt, påläst och upplyst – men vad är mål och vad är mening? Hur skapas betydelse av att ifrågasätta betydelse? Vilken betydelse skapas och för vem?

I hög grad handlar det om kritik av själva språket – att visa hur vi brukar språket rent slentrianmässigt och hur vi därmed också missbrukar språket. Och genom att så att säga använda språket emot oss lyfter författaren fram en kritik av det självcentrerade samhälle vi lever i – och när vi ser det absurda i den språkliga texturen får vi också syn på det splittrade massmediala språktöcken, för att inte säga språkträsk, som vi mer eller mindre ofrivilligt sitter fastklistrade i.

Så här har jag läst *Österbottnisk gotik* – den här gången och just idag måste jag kanske tillägga – för det man med säkerhet kan säga är att läsningen av dikten skiftar från gång till gång och att man som läsare skapar nya förbindelser mellan de lösryckta meningarna medan textmaskinen rullar på som en perpetuum mobile.

När man kommit till slutet av boken får man nämligen en oöverkomlig lust att börja om från början, vilket kritikern Jesper Olsson konstaterade i sin recension av diktsamlingen i Svenska Dagbladet.

Man får en oemotståndlig lust att låta dessa vivlar till skalbaggar skapa oro i struplocket, att låta propparna brinna i hjärnkontoret. För, såsom författaren själv uttrycker det, det gäller att inte fastna i myten:

*Faddheten hos föremålen, de monotona ytorna.
Få upp skruvarna, öppna locket och se vad som finns inuti.*

Ett virrvarr av rör och kablar, österbottnisk gotik.

Marit Lindqvist

Agatha Christie i gyckelbyxor

Hemligheten bakom en teateruppsättnings långa livslängd är dess långa livslängd. Någon annan förklaring till fenomenet *The Mouse Trap* låter sig svårligen tänkas. Som bekant har Agatha Christies kriminaldrama sedan sin urpremiär den 6 oktober 1952 på Theatre Royal i Nottingham ständigt funnit sig på repertoaren – i London sedan den 25 november ovannämnda år, fram till lördagen den 23 mars 1974 på New Ambassadors Theatre, där efter (dock med paus för söndagen den 24) på St Martin's Theatre. Till dagens datum med mer än 23.000 föreställningar, för japanska turister och andra. Som det ser ut kommer *The Mouse Trap* att läggas ned först den dag då London upphör att finnas till, vilket ser ut att dröja ett tag.

Min teori bekräftades för ett antal år sedan, då *Råttfällan* gick över Svenska Teaterns tiljor. Eftersom pjäsen inte rullat på denna teater i decennier, förelåg det ingen anledning att inte lägga ned den efter några månader. Varken i tema, intrig eller förverkligande fanns det något utöver det vanliga, att döma av att min teaterkväll inte lämnade några spår. Det rörde sig om konventionellt tittskåp, på ljusårs avstånd från Mario Gonzalez färska uppsättning på Teater Mars, under den nya titeln *Musfällan*.

Musfällan – ändringen har sin givna logik. Agatha Christies pjäs bygger på en novell, som i sin tur bygger på ett hörspel med titeln *Three Blind Mice*. Men på grund av reaktionen från en dramatiker vid namn Emile Littler, nödgades Christie strax byta titel. Vem har hört talas om Emile Littler? Ärligt talat hade jag inte ens hört talas om Mario Gonzalez, förrän namnet aktualiserades i samband med premiären. En av sammanlagt tre premiärer – en för varje mus – på en uppsättning sprängfylld med visuell och akustisk originalitet. Med cirkusens sågspån som avfyrningsramp och sju clowner i åtta roller som explosiva raketer, till nära nog fulländning drilade av en man som lärt sig yrkets finesser vid Théâtre du Soleil i Paris.

Under Gonzalez fasta hand har en septett begåvade yngre finlandssvenska aktörer blommat upp som helgjutna, distinkt individualiserade cirkusgycklare. I tur och ordning gör clownerna entré och mottar, efter en och annan fin vink, publikens hyllning. Kontakterna över den obefintliga rampen är skamlöst direkta, mödolöst improviserade efter stundens behov. Under den föreställning jag såg bedrevs godmodigt gyckel med en *varovainen suomalainen* bland publiken; den medaljbehängde major Metcalf, med sofistikerad naivitet kreerad av Niklas Häggblom, gjorde mer eller mindre lyckade försök att skänka ytterligare medaljer åt utvalda innehavare av program.

Agatha Christie gled ur tiden i januari 1976, men i den mån hon levat – vad skulle hon ha tyckt om Teater Mars? En bra fråga: det är möjligt att hon funnit sin raffinerade intrig något vanvördigt behandlad. Vem som är mordoffer, vem mördare och varför var, om sanningen ska fram, av rätt ringa betydelse i detta gnistrande gyckelspel, med sällan skådat spelhumör gestaltat av Max Bremer, Nina Hukkinen, Anders Slotte, Åsa Nybo, Anja Bargum och Tobias Ziliacus, förutom av den ovannämnde Häggblom. Idel bisarra, befängda karaktärer – en speciell utmaning för Anders Slotte, vars Christopher Wren enligt ursprungliga scenanvisningar bör vara en högst egendomlig figur. Trots fullödlig insats från den mordmisstänkte ynglingen, en i detta sammanhang omöjlig uppgift.

Alla figurerna på scen utstrålade i stort sett lika stora mått av sällsamhet. Clownen ut i finger-spetsarna, med Nina Hukkinens viktlöst plastiska Mollie Ralston som *primus inter pares*. Synd bara att inte *Musfällan* gått på Mars sedan jag började i gymnasiet. Efter min jubelkväll återstod endast ett tiotal föreställningar.

Nalle Valtiala

Finlandia i moll

I de nordiska länderna delar man varje höst ut litteraturpriser som liknar varandra, de har funnits nästan lika länge och är nästan lika stora. Deras mål har från första början varit detsamma, att under årets bästa försäljningsperiod fästa publikens uppmärksamhet på litteraturen och de enskilda författarna verk.

Modell för de nordiska priserna har varit det brittiska Booker Prize som delats ut sedan 1969 och som sen dess befast sin ställning som den anglosachsiskt orienterade litterära världens viktigaste pris.

Metoden är att man först väljer en lämplig mängd, 5–6 kandidater till priset, som marknadsförs stort och sedan – i sann tävlingsanda väljs en vinnare. En tid avslöjades vinnaren i London i en tevestudio i en direktsändning med alla kandidater närvarande! Tala om reality show!

Booker är ett romanpris medan det i Norden ges pris även åt dikter, facklitteratur, barnböcker och ibland till och med till essäer.

Det danska priset är oftast ett romanpris, fyra kandidater väljs av en expertgrupp medan publiken får rösta. Priset sponsras och administreras av Danske Bank, som ärvde priset i en fusion med en annan bank. Banken är dock stolt över priset och delar också ut ett debutantpris och finansierar kampen mot dyslexi.

I höst deltog 25 617 personer i beslutsfattande och de röstade fram Kirsten Hammann och romanen *En dråbe i havet*, som fick 300 000 Dkr. Prissumman är lika stor som Danske akademiens pris, som delas ut vartannat år.

I Norge heter priset Brage efter diktarguden. En större, nästan allsmäktig Bragekommitté väljer årligen tre till fem olika juryer med tre medlemmar var. Priskategorierna kan därför variera från år till år. De kan bli noveller, dikter i tillägg till självutnämnda romaner. De olika uttagningskommittéerna väljer ut tre kandidater, som publiceras. Vinnarna valdes tidigare i ett landsom-

fattande tv-program, men det har flyttats till en nisch-kanal som sänder efter midnatt.

Brage sköts av en stiftelse som norska förläggarföreningen har grundat.

Årets roman Brage (50 000 Nkr) vann av Nordens Hemingway Per Petterson och *Jeg forbanner tidens elv*, som även är nominerad till Nordiska rådets litteraturpris 2009.

I Sverige heter priset August och svenska förläggarföreningens stiftelse sköter ruljansen. Expertkommittéer med fem ledamöter väljer kandidater till de olika kategorierna (skönlitteratur, fakta och barn). Vinnarna utses genom slutna omröstning i tre elektorsförsamlingar, en för varje kategori, med 21 elektorer. Elektorererna utses bl.a. efter förslag från Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Biblioteksförbundet. Elektorererna ska bestå av bokhandlare, bibliotekarier, litteraturkritiker och/eller personen som ”bedöms ha för uppdraget relevant kompetens”.

August-priserna à 100 000 Skr delas ut i en Augustgala i direktsändning i TV4 i början av december.

Senaste August i den skönlitterära klassen gick till Per Olov Enquist för *Ett annat liv*. Han fick priset första gången 1999 för *Livläkarens besök*. *Legionärerna* fick Nordiska rådets pris 1969.

I Finland heter priset Finlandia – vad annat? Proceduren följer nordiska arrangemang: det finns en stiftelse, bakom dess rygg skymtar förläggarföreningen, priset är skattefritt, kategorierna är tre, men på en avgörande punkt skiljer sig det finska priset från de övriga: prisvinnaren utses här av en enda person, en diktator.

Systemet infördes här 1993. I höstens skönlitterära prisutdelning talade ordförande för arrangerande stiftelsens styrelse, Otava-direktören Leena Majander-Reenpää om bl.a. den ”upplysta diktatorn”: ”Jag tycker, att detta har varit en god lösning, den enda rätta lösningen. Eftersom

läsupplevelsen alltid är subjektiv, understryker valet som görs av en person denna subjektivitet. Blir då årets bästa bok vald i sin klass? Säkert, den bästa enligt en väljare och den bästa av givna alternativ. Väljaren är i en roll där han, hon i en minut har övermakt att mäta skönlitteratur, facklitteratur eller barn- och ungdomslitteratur. Makten överförs efter valet till läsaren, som 'demokratiskt' kan värdesätta böcker, var och egen efter sin smak."

Man ska inte börja raljera med motiveringen, där varje ord, varje mening haltar.

Ett exempel på systemets orimlighet såg man redan när fakta-Finlandia utdelades under hösten. Kategorins diktator, bokstiftelsen fd ombudsman Veikko Sonninen demonstrerade kraftigt och grovt mot uttagningskommitténs beslut,

där Panu Rajalas biografi över Mika Waltari inte ingick. Detta utbrott stal intresset för vinnarbocken och flyttade strålkastarljuset över till Panu Rajala, som tycktes trivas även med denna publicitet.

Men så här efteråt är det klart, att i Sverige hade Sonninen inte bedömts ha den relevant kompetens som krävs för uppdraget.

För Finlandia-prisets trovärdighet torde det vara bäst att återgå till det gamla systemet med kommittéer i varje skede eller kopiera den svenska elektorsförsamlings-modellen. I beslutsfattandet är det alltid bättre med många än med en. Den enda rätta lösningen är inte att en person fattar beslutet för ett flertal.

Timo Hämmäläinen

Bästa prenumerant!

Med bifogad giroblankett kan du förnya
Din prenumeration.

Finland, Sverige och den kinesiska ekonomins framtidsutsikter

Den 9 juni ordnades på Hanaholmen ett seminarium kring den kinesiska ekonomin, dess framtidsutsikter samt hur utvecklingen kan tänkas påverka Finland och Sverige: Rubriken för seminariet var *Chinese Capitalism Today and Tomorrow*. Seminariet ordnades i anknytning till märkesåret för 1809. Även EU:s ekonomiska och politiska relationer till Kina berördes. Seminariet bjöd på inlägg både av praktiker med konkret erfarenhet från den kinesiska marknaden och av forskare som länge studerat Kina, dess ekonomiska utveckling och dess tillväxtmodell.

Att ha temat Kina för ett seminarium i anledning av märkesåret för 1809 förefaller kanske vid första anblicken förvånande, men vid närmare betraktande inte alls osökt: Sverige och Finland är små öppna ekonomier som varit mycket beroende av den globala utvecklingen. Det ekonomiska utbytet med denna region har ökat kraftigt under de senaste decennierna. Sverige och Finland har, liksom Kina, dessutom varit goda exempel på globaliseringens ”vinnare”, länder som har lyckats utnyttja de fördelar den globala arbetsfördelningen fört med sig.

Hur ser experterna då på Kinas framtid? Och hur påverkar utvecklingen de europeiska länderna? Och vilka risker, utmaningar och möjligheter står de finska och svenska företagen inför på den kinesiska marknaden? De diskussioner som fördes blir speciellt intressanta att analysera nu ett halvt år senare, mot bakgrunden av den senaste tidens ekonomiska kris.

En normal utvecklingsfas?

Att prognostisera framtiden är, som känt, vanskligt. Även om vi idag vet ganska mycket om de centrala orsakerna bakom ekonomisk tillväxt, vet vi också att det inte finns några enkla, allmängiltiga ”recept” eller ”schabloner” för att befrämja

den ekonomiska utvecklingen i olika kulturer eller under olika faser av utvecklingen. Den institutionella, historiska, politiska och ekonomiska kontexten påverkar hur länder förmår uppnå och upprätthålla den positiva och självförstärkande, men samtidigt känsliga, process som ekonomisk tillväxt innebär.

Om man gör en ”metaläsning” av framförandena på seminariet är det tydligt att Kina idag kan behandlas mera nyktert och nyanserat än för, säg, fem år sedan. Då förekom någon form av eufori inför Kina och dess utveckling, samtidigt som man såg hotbilder och uttalade domedagsprofetior för de västerländska industrialiserade samhällena, speciellt de europeiska. Den mera balanserade synen på den kinesiska utvecklingen uttrycks bra av Börje Ljunggren, Sveriges tidigare ambassadör till Kina, i boken *Kina – vår tids drama*: ”Kinas utveckling är ingen myt och inget mirakel längre, det är ett faktum” (s.339). Kina är varken på förhand utdömt att implodera, eller, alternativt, att obönhörligt ta över som den ledande ekonomin i världen. Inte heller ska de europeiska ländernas framtidsutsikter utdömas på förhand.

För en ekonomhistoriker är dessa insikter inte förvånande. Den kinesiska utvecklingen är till sin effekt och omfattning unik: redan landets storlek medför att effekten på den globala ekonomin är enorm. Att Kina inom några decennier kan överta rollen som den största ekonomin i världen är sannolikt, enbart som en följd av landets storlek. Men från detta faktum är det ännu en lång väg till att landet skulle höra till de rikaste i världen mätt med BNP per capita. Som en parentes bör man kanske även påpeka att experterna är överens om att Kinas BNP-siffror inte ska ses som fullt jämförbara med OECD-ländernas. De kinesiska siffrorna manipuleras medvetet i politiskt

syfte, samtidigt som statistikföringen också är klart sämre än i OECD-länderna.

Andra aspekter av den kinesiska utvecklingen är emellertid mindre unika ur ett ekonomisk-historiskt perspektiv. Den ekonomiska modell som Kina har följt har varit typisk för många sent industrialiserade länder. En viktig faktor bakom tillväxtundret är den ofantliga reserv av billig arbetskraft som landet har. Exploatering av en reserv av billig arbetskraft har varit typiskt för de flesta länder i den s.k. *catching up*-fasen. Det är bara storleken på reserven som är unik. Upprätthållandet av en hög investeringsgrad i syfte att befrämja industrialiseringen, ofta med relativt omfattande statlig inblandning, är också en modell som många efterföljare tillämpat, däribland Finland under decennierna efter kriget. Även aktiva moderniseringssträvanden i kombination med en god portion ekonomisk nationalism är typiska utvecklingsstrategier bland sent industrialiserade länder. En dylik utvecklingsmodell utstakades bl.a. av Alexander Gerschenkron i hans klassiska bok *Economic backwardness in historical perspective* från 1962. Det är alltså egentligen bara fenomenets omfattning som är unikt.

Efterföljarna kopierar dessutom gärna och målmedvetet utländsk teknologi, know-how och institutionella modeller. En sådan politik leder emellertid inte nödvändigtvis till innovationer och teknologiska framsteg. Professor Gordon Redding från ansedda INSEAD förutspådde att Kina länge kommer att vara beroende av de ledande industriländernas teknologi och vetenskapliga försprång. Kina kommer inte inom en överskådlig framtid att bli en teknologisk ledare.

Miljön och demografien – allvarliga hotbilder

Även om angreppssätten och synvinklarna varierade i presentationerna, fanns det vissa teman och frågor som alla föredragshållare var relativt ense om. T.ex. oron inför de växande miljöproblemen i Kina, den problematiska demografiska strukturen, med en snabbt åldrande befolkning och en förvrängd könsfördelning, och den ekonomiska obalansen mellan olika regioner var gemensamma teman i alla inlägg. Obalansen kan leda till missnöje och växande separatism, med oroligheter, politisk instabilitet och regionala schismer som följd. Och det är inte nödvändigt-

vis i de fattiga områdena missnöjet kan tänkas växa, utan även de mera ekonomiskt framgångsrika regionerna kan utgöra en grogrund för oroligheter, t.ex. om den centrala regeringen inte tillräckligt snabbt förmår anpassa politiken så att den stöder den ekonomiska utvecklingen.

Missnöjet och interna problem kan också leda till en spirande nationalism och protektionism i Kina, vilket påverkar Europa. Direktör Mauro Petriccione vid EU:s generaldirektorat för extern handel såg visserligen inte detta som något överhängande hot, men om t.ex. centralmakten i Kina inte lyckas fortsätta med reformpolitiken, eller den internationella ekonomin stagnerar märkbart – en fråga som kan aktualiseras nu under krisen – kan landet tillgripa olika åtgärder för att lugna missnöjet inom landet.

Föredragshållarna oroade sig också för den politiska utvecklingen, även om de flesta var försiktiga med att diskutera politiska framtidsvisioner, eftersom den i ett land som Kina är svår att förutspå. Å andra sidan står den otvivelaktigt i nära samband med de ekonomiska utsikterna, och kan därför inte negligeras. Här skulle en mera djupgående analys ha varit på sin plats.

Ett annat genomgående tema var en insikt att de europeiska ekonomierna och de europeiska företagen bara har att vinna på en god ekonomisk tillväxt i Kina. Den kinesiska marknaden är enorm och bjuder på en ofattbar potential för företag i små länder. Det är lätt att hitta paralleller också till detta i historien. Perioder av växande globalt ekonomiskt utbyte har i regel också inneburit ekonomiskt gynnsamma perioder. Detta kan belysas av perioden från sent 1800-tal fram till första världskriget, under den klassiska guldstandarden. Perioder av snabb tillväxt och global omfördelning, har emellertid samtidigt inneburit perioder av omfattande strukturella förändringar, med sociala och politiska spänningar som följd. Det är alltså inte alltid för gemene man enkelt att se utvecklingen som något positivt. Frågor om orsaker och verkan är också här delvis oklara.

Tilliten – en kinesisk akilleshä

En stor del av föredragen fokuserade på frågor kring det kinesiska systemet och de lagar, regelverk och informella spelregler som berör den ekonomiska aktiviteten – det som ekonomer vanligen kallar för institutioner – samt på

hur bra den institutionella modellen kan tänkas stödja den fortsatta ekonomiska utvecklingen i Kina. Professor Redding framhöll att de omfattande juridiska och andra institutionella reformerna klart har underlättat företagarkerksamhet och lockat utländska företag till den kinesiska marknaden. Doktor Pekka Sutela, känd Rysslandsexpert vid Finlands Bank, betonade att det kinesiska systemet är stabilare än det ryska, medan de ekonomiska reformer som genomförts i Kina bättre stött den ekonomiska utvecklingen och övergången till ett mer marknadsbaserat system.

En kraftig rationalisering av den statliga sektorn till förmån för den privata och en massiv decentralisering av den ekonomiska makten och beslutsfattandet till regionerna (beskattning, finansiering etc.) har stött utvecklingen, även om partiet ännu strikt kontrollerar den ekonomiska politiken. Den kinesiska ekonomin karaktäriseras idag, enligt Redding, av en lokal korporatism: de lokala myndigheterna jobbar aktivt för ekonomisk utveckling i regionen och nätverken mellan lokala företagare och myndigheter är intima. Detta har bidragit till en relativt smidig allokering av tidigare kollektivt ägda resurser och finansiellt kapital till lokala privata aktörer.

Men det finns orosmoment. Även om den aktiva reformpolitik som centralmakten har idkat under de senaste decennierna varit steg i rätt riktning, framhöll Sutela och Redding att de största problemen i den kinesiska ekonomin ligger just i det institutionella systemet, som ligger djupt inbäddat i den kinesiska traditionen och kulturen. Det främsta problemet är en djuprotad brist i tilliten till formella institutioner. Inom ekonomisk och samhällsvetenskaplig diskurs är tillit (*trust*, *luottamus*) liksom socialt kapital, ett begrepp som är mycket på tapeten. Tillit är viktigt även ur ekonomisk synvinkel, eftersom det minskar de s.k. transaktionskostnaderna. Mycket inom ekonomin baserar sig på att det finns tillit mellan individer, men för att en modern, utvecklad marknadsekonomi ska fungera bör den också basera sig på tillit till formella institutioner och till systemet. Tilliten till ett marknadsbaserat systemet och till reformpolitiken är en av de stora utmaningarna i Kina, där det ännu är familjer, klaner och det lokala ledarskapet och nätverken som har en framträdande betydelse. Kinas utveckling baserar sig ännu i hög grad på personlig tillit.

Både Redding och Sutela bedömde att detta kan utgöra ett hinder för att marknadsekonomi ska kunna fungera effektivt.

Redding framhöll även ett annat problem, nämligen traditionen med en central ledargestalt, en s.k. *lao ban*, till vilken all makt i organisationerna koncentreras och bristen på ett professionellt ledarskap. Decentralisering och delegering av makt och ansvar hänger intimt ihop med frågan om tillit och i avsaknad av tillit till systemet och de formella institutionerna tyr man sig till en stark ledare. Framväxten av professionella företagsledare och av stora formella organisationer med klara rutiner och procedurer har i de västerländska industrialiserade länderna utgjort en viktig förutsättning för den ekonomiska utvecklingen. Detta har möjliggjort att man kunnat effektivisera och systematisera arbetet och organisationerna, men kräver att tilliten till systemet och institutionerna är stark.

Koncentrationen av makten till den högsta ledningen försämrar också samarbetet mellan olika avdelningar och resultatenheter, medan de underlydandes expertis inte utnyttjas till fullo. Men, som bl.a. Pekka Lundmark, VD för Konecranes, påpekade är ledarskapsproblem och kvalitetstänkandet något man kan råda bot på. Kineserna är faktiskt inte konstigare än andra.

Kärnfrågor för "oss" och "dem"

Vad betyder detta då för oss – och för kineserna? Vem "vi" och "de" nu sedan är i en global värld. Pekka Sutela betonade att en av de största utmaningarna för Europa och USA är att acceptera att tyngdpunkten förflyttas från "den gamla världen" (USA inkluderat) till nya områden. Det är svårt för oss. Även Esko Aho lyfte i sin sammanfattning fram frågan att vi går mot en (ekonomiskt) multipolär värld. Vi ska inte se denna tyngdpunktsförskjutning som någonting som är bort från oss i Europa, men nog som ett tecken på en ny balans.

Flera av föredragshållarna framhöll att vi i västvärlden ofta önskar stå som någon form av modell för en effektiv kapitalism och för social rättvisa. Enligt Sutela kan vi i viss mån också stå modell, men vi bör inte försöka implementera västerländska modeller och system direkt, eftersom dessa inte nödvändigt passar in i den institutionella kontexten. Det är visserligen tydligt att flera asiatiska länder visar ett intresse just

för den nordiska modellen. Redding framhöll att västländerna kan stå som modell för Kina för att lösa frågan om hur de kinesiska aktörerna kan anpassa sig till en övergång från en småskalig, löst organiserad ekonomi, till det komplexa opersonliga, formella systemet en högt industrialiserad markandsekonomi är.

Enligt Petriccioni kan EU också ha en betydelse för att stödja den kinesiska utvecklingen mot större öppenhet och för att bättre integrera landet i det internationella ekonomiska samarbetet. Att betona ömsesidighet – reciprocitet – i handelspolitiken är det bästa sättet att få Kina att jobba på lika villkor. Detta sammanfaller faktiskt med Sutelas och Reddings diskussion om tillit – denna gång en fråga om tillit mellan olika politiska och ekonomiska system och mellan olika länder.

Alla var dock slutligen ense om att den stora frågan med tanke på Kinas framtid är hur dynamisk och flexibel centralmakten är i reformpolitiken, samt hur ”plastisk” den kinesiska ideologin är för att kunna acceptera en ekonomisk politik som ju i princip är oförenlig med en kommunistisk ideologi. Hittills har emellertid ideologin visat sig ytterst tänjbar.

Seminarier i belysning av den ekonomiska krisen

Den ovanstående texten skrevs i huvudsak i somras. Efter detta har det globala ekonomiska läget svängt. De frågor som behandlades på seminariet gällde främst strukturella och långsiktiga utvecklingsscenarier och därför har de grundläggande argumenten inte förändrats. Men krisen sätter problemen och frågeställningarna i en ny belysning. Alla prognoser pekar nämligen på att Kina också drabbats allvarligt av krisen. Tillväxtsiffrorna förutspås bli avsevärt lägre under de kommande åren än de varit under de senaste 15 åren; c. 6-7% under de kommande åren. Visserligen är de ännu skyhöga siffror jämfört med dem som prognostiseras för länderna i EU eller för USA. Men dessa siffror innebär en tillväxttakt på en mycket lägre nivå än hittills. Eftersom Kinas utveckling baserat sig på ett ständigt växande utbud i arbetskraften, har det uppskattas att landet måste upprätthålla en tillväxt kring 8 % per år för att sysselsätta den växande skara som träder in på arbetsmarknaden. Det är en mycket

högre tillväxttakt än vi i västländerna behöver uppnå för att upprätthålla sysselsättningen. Detta är priset för den extensiva tillväxtmodellen man tillämpat i Kina. Nu om någonsin testas det kinesiska systemets bärkraft.

Det som gör situationen oroande för den globala ekonomin är att landet på senare tid blivit en maktfaktor i den internationella ekonomin, inte minst för att den kinesiska centralmakten under många år varit beredd att finansiera underskottet i den amerikanska ekonomin. USA har länge kämpat med ett stort bytesbalansunderskott, medan Kina kontinuerligt uppvisat ett stort överskott. Landet har alltså samlat på sig en enorm valutareserv. Denna valutareserv har i stor utsträckning placerats i amerikanska statspapper. Det möjliggjorde för det första att den ohållbara utvecklingen i USA kunde fortgå länge. För det andra har Kinas ständiga överskott, med påföljande ackumulering av en stor valutareserv, gjort att landet anklagas för att ha haft en kontraktiv inverkan på den internationella ekonomin.

På lång sikt är det i alla fall positivt om det finns flera andra starka ekonomiska centra, som kan fungera som den sista ”räddningsplankan” vid finansiella kriser. EU kanske har strävat att (åter)börda denna roll till Europa, men är för tillfället själv i en för djup kris och kanske för splittrat, för att kunna fungera som en enhetlig ekonomisk motpol till USA och som en krisreserv. Denna roll kan Kina kanske få i framtiden, naturligtvis förutsatt att landet klarar sig hyfsat ur krisen. Å andra sidan är det inte alls säkert att Kina vill fungera som en ”räddare i nöden” i framtiden, utan i stället utnyttjar sin ställning i politiska syften. Den pågående krisen har nämligen redan lett till en skarp ordväxling mellan USA och Kina. Kriser tenderar att accentuera konflikter då nationalistiska röster höjs. Kinas valuta har länge ansetts som konstgjort undervärderad – ett faktum som varit en nagel i ögat på USA. Just nu hörs det allt högljuddare protester från USA mot denna ”manipulation”. Kineserna svarar på dessa anklagelser med att tala om ”gangsterlogik” (se t.ex. Economist 24.1.2009). Trätor av detta slag är kanske inte riktigt vad den globala ekonomin behöver just nu.

Susanna Fellman

Schildt och von Wright

Erik Kruskopf stötte för ett par år sedan på Georg Henrik von Wrights korrespondens i Nationalbibliotekets handskriftsarkiv, och fann där “en försvarlig bunt brev skrivna av Göran Schildt”. “Då motpartens brev till stora delar fanns bevarade i Göran Schildts arkiv ... vaknade hos Christine och Göran Schildts stiftelse tanken på att utge hela denna korrespondens i tryck”. Detta för att citera redaktören fil.dr Erik Kruskopf i förordet till brevsamlingen *En livslång vänskap*. Tack vare Kruskopfs redigering och utmärkta kommenterande avsnitt har resultatet blivit en spännande bok.

Göran Schildt, född 1917, är författare och kulturjournalist, och konsthistoriker och litteraturvetare fokuserad på den psykologiska basen för konstnärligt skapande. Han intresserade sig tidigt för fransk och italiensk kultur; genast efter avlagd studentexamen 1934 tillbringade han ett år med studier i Frankrike. Georg Henrik von Wright (1916-2003) är en av 1900-talets verkligt betydande filosofer, en tänkare med sällsynt integritet. Inom Norden är han dessutom bekant som kulturskribent och samhällskritiker, framför allt som kritiker av vår tids blinda utvecklingsoptimism.

Samlingen omfattar drygt 200 brev, växlande från korta meddelanden om praktiska angelägenheter till långa försök att för sig själv och för motparten klarlägga nya idéer och planer. Här är det inte fråga om en samling essäliknande brev mellan två etablerade litteratörer som skriver med tanke på att åstadkomma en gemensam bok. Sådana böcker är värdefulla, men här är det något annat; ibland några rader i största hast, andra gånger två vänner som söker stöd och hjälp, ofta av den enda person för vilken de kan anförtro sin sorg och depression, eller sina vildaste drömmar och tankesprång. Gang på gang upprepar vän-

nerna – som vanligen bor på skilda orter, till exempel Stockholm-Helsingfors eller Cambridge-Italien - att ett längre samtal på tu man hand nu vore absolut nödvändigt, inte därför att saken gäller det mest privata, utan därför att den gäller den europeiska kulturens sanna väsen, eller “den moderna människans innersta tomrum”.

Brevsamlingen är oerhört innehållsrik. Här ska jag närmare behandla bara två fragment, ett från åren 1937-38, och ett annat från den period Kruskopf kallar “Avgörande år: 1946-1950”; då skapade sig Schildt en position som europeisk konst- och kulturskribent genom att både på svenska och franska ge ut två ännu idag läsvärda böcker, den ena om André Gide, den andra om Paul Cézanne, båda på svenska 1946. Vid samma tid breddade von Wright sina filosofiska intressen från en ganska specialiserad, mot exakt naturvetenskap orienterad språkanalys, till moralfilosofi och allmänna kulturhistoriska frågor. Brevkontakten fortsatte till 2001, och i de sista breven kommenterar vännerna, delvis ganska kritiskt, varandras självbiografier, Schildts *Lånade vingar* 1995, och von Wrights *Mitt liv som jag minns det* 2001.

Georg Henrik och Göran blev bekanta någon gång under läsåret 1935-1936, vid ett av Fredagssällskapets möten (sällskapet hade nyligen grundats av Hans Ruin). Så inleddes en tidvis exalterad vänskap mellan två i hög grad olika temperament. Georg Henrik var en i sociala sammanhang tämligen försiktig person, medan Göran alltid varit redo att kasta sig in i vågade projekt, vare sig det gällt seglatser eller kärlek. Förenklat kan man säga såhär om vännernas mänskosyn: för Georg Henrik styrs mänskan av tanke och förnuft, för Göran av känsla och drift. Tack vare vänskapen och brevkontakten kom de kom de att närma sig varandra, också intellektuellt.

De första breven i samlingen skrevs under vännernas resa till Italien och Österrike sommaren 1937 (tyvärr saknas många av Georg Henriks brev från denna period, vilket gör att läsaren måste ta sig genom några sidor innan det blir riktigt intressant). Resan, som kom att bli själva basen för deras livslånga vänskap, startade 6 april 1937, ett datum som det regelbundet refereras till i brevväxlingen. Ett annat "heligt" datum är Georg Henriks 21-årsdag den 14 juni som firades på toppen av vulkanen Etna. Brevväxlingen betingades av att resenärerna delvis reste skilda vägar, och endel av Görans brev blev extra långa på grund av hans intensiva romans med den 18-åriga skomakardottern Assunta Andreucetti i San Gimignano nära Florens (ett helt kapitel i *Lånade vingar* ägnas den slutligen mycket tragiska bekantskapen med Assunta).

Ett utdrag ur Görans brev från Rom 3 juli 1937 illustrerar hans vid den tiden något självupptagna stil när det gäller vackra flickor: "nästa onsdag skall jag träffa Assunta ännu en sista gång i hägnet av Madonnan i Pancoli, 3 km utanför staden. In får jag inte komma så att inte pappan får höra om min närvaro. Så skall jag alltså ännu en gång få se den underbara staden, men bara från fjärran som en hägrande siluett. In får jag inte komma liksom Moses inte fick komma in i det förlovade landet. Mycket smärta kommer väl detta sammanträffande att ge, men sådant får man inte fråga efter. Kärleken är ett imperativ ovan allt förnuft. Så vill den slita upp alla läkta sår utan förbarmande. Sedan kommer jag hemåt till min segelbåt, till "Vita Nuova" som jag mycket börjat längta efter."

Och ett annat brev av Göran, nu från Milano den 9 juli:

"Jag kommer just från posten där jag fann ditt brev från Wien. Det gav mig starkare än kanske någonsin känslan av att ha en vän i dig. Och mer än förr kände jag mig ovärdig denna din vänskap. Främst på grund av en väldig intellektuell nivåskillnad. Du står alltid på höjden och håller alltid de stora linjerna och ljuset klara. Med mig är det sannerligen annorlunda."

Brevet illustrerar den vördsamma attityd Göran ofta ger uttryck för. Det framgår tydligt i breven att Göran hela livet varit starkt beroende av Georg Henriks vänskap och godkännande. Det är begripligt att Georg Henrik fick något av en fadersroll med tanke på att Göran var bara åtta

år gammal när hans far Runar Schildt tog sitt liv år 1925.

I mars 1940, under vinterkrigets nästsista dag, sårades Göran svårt i underlivet. Han klarade sig med livet i behåll och besparades fronttjänst under fortsättningskriget, men under hela 40-talet led han av återkommande infektioner. Slutgiltigt räddad till livet blev han först i och med att penicillin och andra antibiotika nådde Norden i slutet av 40-talet. Jag citerar Görans brev från Stockholm 31 mars 1950: "Det såg lite mörkt ut med mina resplaner ty jag insjuknade i en rätt svår lunginflammation för c:a två veckor sedan, men de moderna undermedicinerna har mirakulöst återställt mig och jag har just idag fått tillstånd av läkarna att sitta uppe en timme." Det är i dessa små glimtar av vardagens realiteter vi flyttas tillbaka till stämningarna efter kriget.

Göran har alltid levat medveten om sin fars och farfars svåra depressioner, men breven ger intrycket att han själv, trots tillfälliga depressiva skov, visat en otrolig optimism och livsvilja. I början av sitt vuxna liv hade han säkert ett bra stöd av vännen Georg Henrik, men också av uppoffrande kvinnor, framför allt modern och blivande hustrun Mona Morales. Schildts bok *Tvivlets gåva* skildrar hur han klarade sig efter krigsskadan: "Under min ett och ett halvt år långa vistelse på krigssjukhuset gällde det till en början om jag överhuvud skulle överleva, och sedan hur pass invalidiserad jag skulle bli efter de många kirurgiska ingreppen. Mamma kom varje dag den långa vägen med spårvagn till Diakonissanstalten för att stöda mig genom att i timmar massera mitt huvud och läsa högt för mig, bland annat hela Marcel Prousts mastodontiska roman i sexton volymer på franska."

Stegvis återvänder krafterna. År 1941 gifter sig Göran med Monica Morales, och Georg Henrik med Elisabeth, "en trevlig fröken von Troil" för att citera *Mitt liv som jag minns det*. Särskilt mycket plats får det inte i korrespondensen; jag citerar Görans brev från Stockholm den 20 juni 1941: "Hoppas du ursäktar att jag inte telegraferade till ditt bröllop. Det berodde på att jag var på landet och inte visste datum. Du fick väl telegrammet till doktorsdisputationen hoppas jag. Tack för ditt och Elisabeths telegram till mitt bröllop".

Göran och Mona tillbringade för det mesta krigsvintrarna i Stockholm där Göran arbetade

på sina böcker om André Gide och Cézanne, och översatte Gides *Om icke vetekornet* dör till svenska. I förordet till "Vetekornet" tycker jag mig ana översättarens stora inlevelse i och personifiering med Gides ärlighetskrav; viktigast är ärligheten mot dig själv. Samtidigt började Göran planera en doktorsavhandling vid Helsingfors universitet, och en stor del av korrespondensen handlar om detta. Georg Henrik var outtröttlig i sin omsorg när det gällde att informera om det akademiska arbetets krumelurer. Men han var också förbluffande öppenhetlig i sin kritik.

Görans brev från Stockholm 7 oktober 1946: "Häromdagen slog det mig plötsligt en tanke: Varför inte utnyttja Cézanne-boken som doktorsavhandling?"

Georg Henrik 13 oktober: "Vidare besluter sektionen om Dina vitsord i två ämnen för licentiatexamen. I teoretisk filosofi kan du kanske få lubenter approbatur, om Kaila är välvillig (annars approbatur). I konsthistoria får Du i bästa fall laudatur.

Georg Henrik 3 december: "Fick Cézanne-boken onsdag kväll och har använt fyra dagar till att sluka den. Den är lika intellektuellt stimulerande, som allt vad Du skriver. Liksom Gidestudien är den inte bara utomordentligt lärorik om sitt objekt, utan den öppnar kulturfilosofiska perspektiv av enorm utsträckning. Jag hoppas den skall röna åtminstone en del av det erkännande, som jag är säker på att den är värd.

Kan boken framläggas som doktorsavhandling? Jag är mycket förbryllad av frågan. Utan tvivel har arbetet i sin nuvarande gestalt en mycket litet "vetenskaplig" uppläggning."

Och så fortsatte det med täta frågor och svar, och när Göran insett att en avhandling måste styrka sina påståenden med noggranna källcitater, och efter att han den 4 december suckat: "har inte fått noterna färdiga förr, då det varit ett formligt detektivarbete att uppleta källorna ur vilka jag öst", ordnade sig allt förbluffande snabbt, och redan 22 februari 1947 disputerade Göran Schildt för doktorsgrad i auditorium XII i universitetets huvudbyggnad.

Samtidigt med korrespondensen runt Görans avhandling, och ibland i samma brev, skildras ett intressant intellektuellt möte; först får vi veta hur kontakten mellan Göran och hans ungdomskärlek Baby Ramsay ledde till att Georg Henrik mötte den brasilianske diplomaten Mario de

Mello. Detta möte skildras också i *Mitt liv som jag minns det*, men brev ger naturligt nog en annan kontakt med verkligheten än memoarer skrivna ett halvsekel senare.

Avsnittet i memoarerna heter för övrigt "Med Nya Argusögon". Georg Henrik mötte nämligen Mario år 1946, samma år han valdes in i redaktionen för Nya Argus, och kontakten med Mario var tydligen helt avgörande för en rad artiklar som Georg Henrik skrev för tidskriften. Av de 527 texter som upptas i hans bibliografi, är faktiskt hela 45 publicerade i Nya Argus.

Det hela började med Görans brev från Stockholm 1 september 1946: "Bliv inte förvånad om Baby Ramsay Waltzel ringer upp er och bjuder er på middag till henne och hennes blivande man Mario de Mello."

Georg Henrik 15 december 1946: "Häromdagen ringde Din brasilianske vän upp och bjöd Elisabeth och mig på en splendid middag i sitt och Baby Ramsays hem i Munksnäs. Jag måste medge, att min förhandsinställning till den hygieniske mannen, som läste Kierkegaard, var litet skeptisk. Men verkligheten justerade min bild; jag tyckte Mr. de Mello var en riktigt intressant bekantskap, hans kunskapsörst och vördnad för europeiska bildningsideal var nästan gripande. Dessutom är han säkert intelligent och synes mig ha en god smak. Att han naturligtvis hyser ett djupt förakt för det slag av filosofiska analyser, som jag försökt mig på, förändrar inte nämnvärt detta faktum. – Baby Ramsay var förtjusande."

I *Mitt liv som jag minns det* säger Georg Henrik om Mario: "När vi lärde känna varandra var han lidelsefullt upptagen av Werner Jaegers monumentala *Paidea* om den grekiska människans tillblivelse. Han övertalade mig att läsa den", och redan 22 december 1946 skriver Georg Henrik till Göran: "Glömde att säga, att jag håller på med världens intressantaste arbete: Werner Jaeger, *Paidea, The Ideals of Greek Culture I-III*, det sannolikt bästa som någonsin skrivits om antik livssyn" (begreppet *Paideia* står för uppfostran och utbildningsideal i det antika Grekland).

Ett år senare, 8 december 1947, skriver Georg Henrik från Helsingfors: "Senaste vecka, när Mario de Mello var i Stockholm, tänkte jag inte utan avund på de djupa samtal som ni voro i tillfälle att föra. Själv har jag råkat Mario tre gånger i höst och hoppas hinna med en fjärde före

jul. Han är en avgjord ljuspunkt här. Varje gång har jag ett intryck att jag lärt mig något av honom ...

Särskilt intressant har det varit att med honom diskutera Werner Jaegers stora verk "Paideia". Det var tack vare Mario som jag kom att överhuvud stifta bekantskap med boken. Läsningen av "Paideia" har inte bara varit en intellektuell njutning av första rang. Den har också i hög grad befruktat mitt eget tänkande och påverkat min livssyn. Arbetet har diskuterats vid mina seminarieövningar. Parallellt härmed skriver jag artiklar om det för Nya Argus.

Vid sidan av bekantskapen med Mario och Jaeger är det väl min tillfälliga verksamhet som professor i filosofi, som varit ansvarig för förskjutningen i mina intressen från logiska problem till frågor om värden och mening. Egentligen är det dock inte så mycket en fråga om en förskjutning som en universalisering. Därför har också spänningen inom mig ökat, och härmed faran för disintegrering. Just nu har jag så många järn i elden, att jag måste uppbjuda hela min förmåga till kallblodig behärskning för att i tur och ordning få dem därifrån".

Den breddning av intressen Georg Henrik här talar om illustreras av steget från ungdomsboken *Den logiska empirismen* 1943 till *Tanke och förkunnelse* 1955.

I *Mitt liv som jag minns det* sammanfattar Georg Henrik, apropå sin läsning av Kierkegaard, Nietzsche, Pascal och Dostojevskij, det han lärt sig av Mario: "jag hade närmast mig dem utifrån, som litteratur och inte som integrerade i mitt eget tankearbete... Tack vare Mario lärde jag mig inse att deras tänkande berörde mina egna försök att förstå den värld där jag fötts att leva. De blev omistliga delar av mitt eget liv."

Tom Reuter

Referenser

Kruskopf, Erik 2008: *En livslång vänskap. Brevväxlingen mellan Göran Schildt och Georg Henrik von Wright*, Ekenäs: Christine och Göran Schildts stiftelse. Utskriften av de till stor del handskrivna breven har gjorts av Jennifer Dahlbäck.

Schildt, Göran 1995: *Lånade vingar. Ungdomsminnen*, Helsingfors: Söderströms.

Schildt, Göran 2000: *Tvivlets gåva eller Förflugna tankar om Guds död och en försvunnen far*. Helsingfors: Söderströms.

Wright, Georg Henrik von 1943: *Den logiska empirismen. En huvudriktning i modern filosofi*. Helsingfors: Söderströms.

Wright, Georg Henrik von 1955: *Tanke och förkunnelse*. Helsingfors: Söderströms.

Wright, Georg Henrik von 2001: *Mitt liv som jag minns det*. Uddevalla: Albert Bonniers.